

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษา เรื่อง “การใช้สื่อหนังสือตลับเพื่อการพัฒนา ของหน่วยงานภาครัฐในภาคใต้” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ที่มุ่งสำรวจหน่วยงานภาครัฐที่ใช้สื่อหนังสือตลับเพื่อการพัฒนา โดยใช้เทปหนังสือตลับเป็นสื่อเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการต่าง ๆ ในช่วงปีงบประมาณ 2538-2540 (ตุลาคม 2537-กันยายน 2540) เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานการผลิตและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ โดยการสำรวจสื่อและสัมภาษณ์เจ้าของหน้าที่รับผิดชอบงานด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานและศิลปินหนังสือตลับที่เข้าร่วมโครงการ รวมทั้งการวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือตลับ เพื่อจัดหมวดหมู่สรุปประเด็นสำคัญ แนวทางการสื่อสาร และการใช้กลยุทธ์ที่น่าสนใจในสาร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้สรุปผลการศึกษาเป็น 2 ประเด็น ดังนี้ คือ (ก) ประเภทของหน่วยงานและแนวทางการดำเนินงาน และ (ข) ประเภทของเนื้อหาหนังสือตลับและรูปแบบการนำเสนอ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ

(ก) ประเภทของหน่วยงานและแนวทางการดำเนินงาน

1. ประเภทของหน่วยงานที่ใช้เทปหนังสือตลับเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

จากการศึกษาพบว่า หน่วยงานที่มีการใช้สื่อหนังสือตลับเพื่อการพัฒนา โดยทำการบันทึกเทปหนังสือตลับไว้ใช้เพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ในช่วงระหว่างปีงบประมาณ 2538-2540 มีดังนี้

- 1) สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสงขลา โครงการศิลปินพื้นบ้านต่อต้านโรคเอดส์
- 2) ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช โครงการภูมิปัญญาเพลงพื้นบ้านสานงานอนามัย
- 3) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง โครงการโรคเลือดจางทาลัสซีเมีย และโครงการประชาสัมพันธ์ป้องกันโรคเอดส์

4) สำนักงานปลัดกระทรวง 9 จังหวัดสงขลา โครงการเพิ่มประสิทธิภาพป้องกันกำจัดโรคปากและเท้าเปื่อย ทำการเผยแพร่โดยสำนักงานปลัดกระทรวง ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ 7 จังหวัด คือ สำนักงานปลัดกระทรวงสงขลา สำนักงานปลัดกระทรวงพัทลุง สำนักงานปลัดกระทรวงตรัง สำนักงานปลัดกระทรวงสตูล สำนักงานปลัดกระทรวงนราธิวาส สำนักงานปลัดกระทรวงยะลา และ สำนักงานปลัดกระทรวงปัตตานี

5) ศูนย์สารนิเทศ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ร่วมกับ สำนักงานประกันสังคมจังหวัดสุราษฎร์ธานี สำนักประชาสัมพันธ์เขต 5 จังหวัดสุราษฎร์ธานี โครงการประชาสัมพันธ์งานประกันสังคม ทำการเผยแพร่โดยสำนักประชาสัมพันธ์เขต 5 ในเขตความรับผิดชอบภาคใต้ตอนบน 8 จังหวัด

6) สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดประจำภาคใต้ จังหวัดสงขลา ร่วมกับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดพัทลุง และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง โครงการรณรงค์ป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติด ทำการเผยแพร่โดยศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดพัทลุง และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง

7) สำนักประชาสัมพันธ์เขต 5 จังหวัดสุราษฎร์ธานี โครงการประชาสัมพันธ์ป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยเผยแพร่ทางหอกระจายข่าว และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยในเขตความรับผิดชอบ 8 จังหวัดภาคใต้ตอนบน ได้แก่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต นครศรีธรรมราช ระนอง พังงา กระบี่ และชุมพร

8) สำนักประชาสัมพันธ์เขต 6 จังหวัดสงขลา โครงการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยเผยแพร่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยในพื้นที่ความรับผิดชอบ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง ได้แก่ จังหวัดสงขลา ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล ตรัง และพัทลุง และขอความร่วมมือเผยแพร่ไปยังสถานีวิทยุท้องถิ่นอื่น ๆ ด้วย

2. แนวทางการดำเนินงานของหน่วยงาน

ในการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานที่ใช้หนังสือเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์นั้น รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานด้านเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ของภาครัฐจำนวน 14 คน ซึ่งสรุปผลการศึกษาดังต่อไปนี้

2.1 นโยบายด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ของหน่วยงาน

จากการศึกษาพบว่า หน่วยงานต่าง ๆ มีนโยบายด้านการประชาสัมพันธ์ ดังนี้

1) เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจข้อมูลข่าวสาร และรับทราบกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐบาล หน่วยงาน อันส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงานพัฒนาต่าง ๆ ของภาครัฐ และส่งผลต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของประชาชนด้วย

2) ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์นั้น มีการใช้สื่อหลากหลายชนิดผสมผสานกัน เพื่อใช้ประโยชน์จากศักยภาพของสื่อแต่ละชนิดในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้อย่างครอบคลุมที่สุด โดยใช้ทั้งสื่อวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หอกระจายข่าว หนังสือพิมพ์ เอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ เจ้าหน้าที่ อาสาสมัคร และสื่อพื้นบ้านหลากหลายชนิด เช่น มโนห์รา เพลงบอก ตีกลอง และหนังตะลุง

“...การเลือกใช้ศิลปินทั้งมโนห์รา หนังตะลุง เพลงบอก ซึ่งนับเป็นการใช้สื่อพื้นบ้านต่างชนิดกัน เพราะเห็นว่าในแต่ละพื้นที่ยังมีความนิยมไม่เหมือนกัน เช่น คนสงขลา และจังหวัดใกล้เคียงยังชื่นชอบหนังตะลุงอยู่มาก ยกเว้นแถบจังหวัดที่นับถือศาสนาอิสลามจะยึดตีกลองมากกว่า...นอกจากทำเทปเสียงหนังตะลุงแล้ว สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสงขลายังมีกิจกรรมอื่น ๆ เสริมอีก เช่น ประกวดบทกลอน คำขวัญ ประกวดครอบครัวธรรมครอบครัวทอง เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเรื่องโรคเอดส์ ซึ่งเป็นงานระดับนโยบายของรัฐบาล...” (สัมภาษณ์ จรูญ นราคร, หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรม สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสงขลา, 24 กุมภาพันธ์ 2541)

“...เทปหนังตะลุงทั้ง 2 ตอนที่สำนักงานปศุสัตว์เขต 9 จัดทำขึ้นนั้นบันทึกจากการแสดงสด นอกจากมีวัตถุประสงค์เพื่อรณรงค์ให้ประชาชนเข้าร่วมเป็น อปร. (อาสาสมัครป้องกันโรคสัตว์) แล้ว ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนรับทราบภารกิจของกรมปศุสัตว์ โดยเฉพาะในเรื่องการป้องกันโรคระบาดสัตว์ให้ประชาชนโดยเฉพาะภาคใต้ที่เสี่ยงวัวกันเกือบทุกครัวเรือนมีความรู้เกี่ยวกับโรคระบาดและวิธีป้องกันด้วย...นอกจากทำเป็นเทปเสียงแล้วยังทำเป็นวีดิทัศน์สำหรับเจ้าหน้าที่ของสำนักงานใช้เมื่อลงพื้นที่

ไปให้ความรู้กับเกษตรกร และยังทำเป็นแผ่นพับทั้งภาษาไทยควบคู่ภาษายาวี สำหรับชาวบ้านแถบ 4 จังหวัดที่ใช้ภาษายาวี ทำคัทเออร์ทดติดตั้งตามรอยต่อระหว่างจังหวัดภาคใต้และทำป้ายผ้าประชาสัมพันธ์หน้าจอหนังตะลุงด้วย (สัมภาษณ์ สัตวแพทย์หญิงโคภิชร์ ัญญลักษณ์กุล, ปศุสัตว์จังหวัดนราธิวาส, 27 มีนาคม 2541)

3) ในการกำหนดนโยบายเรื่องการใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาของหน่วยงานนั้นมีการกำหนดนโยบายเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้คือ

(1) กำหนดเป็นนโยบายหลัก โดยหน่วยงานส่วนกลางกำหนดให้ใช้สื่อพื้นบ้านของแต่ละภาคในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ซึ่งทางภาคใต้ใช้หนังตะลุง มโนห์รา เพลงบอก และดีเกฮูลู จากการศึกษพบว่า มี 3 หน่วยงาน คือ สำนักงานประกันสังคมจังหวัด สำนักงานประชาสัมพันธ์เขต 5 สุราษฎร์ธานี และสำนักงานประชาสัมพันธ์เขต 6 สงขลา

(2) กำหนดเป็นนโยบายทั่วไป โดยหน่วยงานส่วนกลางกำหนดนโยบายในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ไว้กว้าง ๆ และไม่เฉพาะเจาะจงในการเลือกใช้สื่อหรือกิจกรรมใด แต่ให้หน่วยงานในส่วนภูมิภาคกำหนดสื่อหรือกิจกรรมเอง จากการศึกษพบว่า มี 5 หน่วยงาน คือ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสงขลา ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง สำนักงานปศุสัตว์เขต 9 จังหวัดสงขลา สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาคใต้

การใช้สื่อหนังตะลุงเพื่อพัฒนานั้นมีหลายรูปแบบ เช่น การแสดงสดในเทศกาลหรือวันสำคัญต่าง ๆ หรือการตั้งโรงแสดงในสถานที่ของหน่วยงานนั้น โดยอาจมีการบันทึกเทปโทรทัศน์ หรือเทปเสียงไปพร้อม ๆ กันด้วย เพื่อนำไปออกอากาศเผยแพร่ซ้ำได้อีกหรือการบันทึกเทปโทรทัศน์หรือเทปเสียงในห้องส่ง เพื่อออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ สถานีวิทยุกระจายเสียง ส่งเผยแพร่ตามหอกระจายข่าว โรงเรียน หรือใช้เป็นสื่อประกอบของเจ้าหน้าที่พัฒนาในโอกาสไปปฏิบัติงานในพื้นที่ เป็นต้น

เหตุผลที่หน่วยงานเลือกใช้หนังตะลุงเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานภาครัฐในภาคใต้พบว่า เหตุผลที่หน่วยงานเลือกใช้สื่อหนังตะลุงเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ มีดังนี้

1) สื่อนั่งตะลุงเข้าถึงกลุ่มประชาชนเป้าหมายได้ดี ซึ่งจากการประเมินของหน่วยงาน พบว่า

(1.1) สื่อนั่งตะลุง เป็นศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนในภาคใต้มาเป็นเวลายาวนาน ใช้ภาษาใต้ ซึ่งแสดงถึงความเป็นพวกพ้องเดียวกัน โดยเฉพาะในบทตลก ซึ่งเป็นบทที่ผู้ชมมักจะให้ความสนใจมากเป็นพิเศษ ซึ่งตัวแสดงจะต้อง พูดภาษาใต้ และนายหนังมักจะนำเอาเนื้อหาสาระทางวิชาการมาสอดแทรกในบทส่วนนี้ โดยเอาความบันเทิงสนุกสนานเป็นตัวนำ ทำให้ชาวบ้านเข้าใจได้ง่าย และมักซึมซับเนื้อหาสาระนั้นไปโดยไม่รู้ตัว

“...นั่งตะลุงเข้าถึงกลุ่มชาวบ้านได้ดี เพราะนั่งตะลุงเป็นวิถีชีวิตของชาวใต้ ผิงรากลึกเป็นเวลายาวนาน คนใต้มีความภาคภูมิใจในนั่งตะลุง...” (สัมภาษณ์ ประเสริฐ ศรีระสันต์, สำนักประชาสัมพันธ์เขต 6, 24 มีนาคม 2541)

“...ผู้สูงอายุอาจเชื่อมั่นในสื่อเก่า ๆ เช่น นั่งตะลุง มโนห์รา เช่นเคยมีนั่งตะลุง มโนห์รา ไปแสดงสอดแทรกเรื่องนี้ให้ชาวบ้านฟัง พบว่าได้ผล...” (สัมภาษณ์ สุพจน์ อินมณฑียร, นักวิชาการสุขศึกษา สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง, 25 มีนาคม 2541)

(1.2) สื่อนั่งตะลุง มีลักษณะของบทที่เอื้อต่อการสอดแทรก เนื้อหาสาระที่หน่วยงานต้องการได้ เพราะความสำคัญในเนื้อหาสาระอยู่ที่บทเจรจาหรือบทขับของนายหนังเพียงผู้เดียว ซึ่งการสอดแทรกเนื้อหาสาระนั้น สามารถทำได้ตลอดเรื่องในจังหวะที่เหมาะสม ไม่มีองค์ประกอบอื่นใดของนั่งตะลุงที่จะเบี่ยงเบนความสนใจของผู้ชมจากนายหนังได้

“...ในการละเล่นนั่งตะลุงนั้น นายหนังจะเป็นตัวชูโรงตั้งแต่เชิดรูปเอง พากษ์เสียงของตัวละครทุกตัวเดินบทเองทุกอย่าง มักใช้บทตลกอยู่เสมอ ดังนั้นเมื่อมีการสอดแทรกเนื้อหาประชาสัมพันธ์ ทำให้ไม่เกิดความเบื่อหน่าย แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลวิธีและกลยุทธ์ของนายหนังด้วย (สัมภาษณ์ ภาวิณี ศศานนท์, ผู้อำนวยการส่วนข่าวและรายการปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการส่วนแผนงานและพัฒนางานประชาสัมพันธ์ สำนักประชาสัมพันธ์เขต 5, 9 มีนาคม 2541)

“...หากมีโอกาสมลิตสื่อโดยใช้ศิลปินพื้นบ้านอีก ก็จะเลือกใช้หนังตะลุง เพราะธรรมชาติของหนังตะลุงสามารถจะประยุกต์ทุกเรื่องเข้าไปสอดแทรกได้โดยไม่ขัดเขิน...” (สัมภาษณ์ พนิตนาฏ วิสุทธิธรรม, นักวิชาการสาธาณสุข ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนากาสาธาณสุขมูลฐานภาคใต้, 16 มีนาคม 2541)

(1.3) สื่อหนังตะลุงยังได้รับความนิยมจากประชาชนโดยสังเกตได้จากงานเทศกาลต่าง ๆ ที่มีการว่าจ้างหนังตะลุงไปแสดงอยู่เสมอ การแสดงหนังตะลุงยังนิยมแสดงได้ในทุกงานโดยไม่มีข้อจำกัดมากนัก และประชาชนให้ความสนใจไปร่วมชมเป็นอย่างดี ในปัจจุบันพบว่ามีการนำหนังตะลุงไปใช้ในกิจการอื่น ๆ เช่น เทปสอดโฆษณาเชิญชวนในห้างสรรพสินค้า หรือเชิญชวนให้ร่วมงานต่าง ๆ รายการข่าวทางวิทยุกระจายเสียงที่ใช้ตัวตลกหนังตะลุงเป็นตัวรายงานข่าว รายการโทรทัศน์ที่จับทกลอนและตัวตลกหนังตะลุงเป็นตัวนำเสนอ หรือเทปเสียง ซีดี วิดีทัศน์หนังตะลุงที่มีวางจำหน่ายทั่วไป ก็ยังได้รับความนิยม เป็นต้น

“...คิดว่าสื่อหนังตะลุงเข้าถึงประชาชนในหมู่บ้าน สังเกตจากงานมหกรรม งานวัดต่าง ๆ ว่ามีคนดูมาก เพราะฉะนั้นประเมินได้ว่าหนังตะลุงเป็นสื่อที่ครองใจคน...” (สัมภาษณ์ ศรีปราชญ์ สามัคคีธรรม, ประชาสัมพันธ์จังหวัดสงขลา, 18 มีนาคม 2541)

“...เคยสังเกตด้วยตัวเองเห็นว่า เทศกาลต่าง ๆ ยังมีหนังตะลุงเล่นอยู่เสมอ คณะหนังตะลุงก็ยังมีอยู่มากมายหลายคณะ...” (สัมภาษณ์ สัตวแพทย์หญิงไคภิชร์ ธัญลักษณ์กุล, ปศุสัตว์จังหวัดนราธิวาส, 27 มีนาคม 2541)

(1.4) สื่อหนังตะลุง เป็นสื่อที่เป็นกลางและค่อนข้างยืดหยุ่นได้ คือได้รับความนิยมในพื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคใต้ แม้แต่ในพื้นที่ที่มีความแตกต่างด้านเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรมบ้าง เช่น ในบริเวณ 4 จังหวัดภาคใต้ ที่มีชาวไทยอิสลามอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ก็ยังมีหนังตะลุงที่ปรับตัวให้เข้ากับท้องถิ่นนั้น ๆ ได้ โดยการผสมผสานเอาภาษายาวี และวัฒนธรรมต่าง ๆ เข้าไปในหนังตะลุงในแถบนั้นได้ นอกจากนั้นความยืดหยุ่นของหนังตะลุงอีกประการหนึ่งคือ ในปัจจุบันได้มีการปรับเอาเครื่องดนตรีสากลต่าง ๆ เช่น กีตาร์ คีย์บอร์ด กลอง ฯลฯ เข้าไปเพิ่มเติมกับเครื่องดนตรี 5 ชิ้นหลักดั้งเดิมของหนังตะลุง ซึ่งเพิ่มความเร้าใจสำหรับกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งปกติแล้วไม่มีใครนิยมชมหนังตะลุงมากนัก ให้หันมาสนใจหนังตะลุงได้

“...แม้ในแถบ 4 จังหวัดภาคใต้ ที่ไม่ค่อยนิยมหนังสือทะเลงเท่าดีเกฮูลู แต่ก็ยังมีนายหนังสือทะเลงที่ประยุกต์เอาศิลปะวัฒนธรรมและภาษาที่ใช้ในพื้นที่นั้น ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เช่นที่จังหวัดยะลามีนายหนังสือชื่อ เต๊ะแมะ ทะลุงศิลป์ ซึ่งปรับเอาการเล่นพื้นฐานของหนังสือทะเลงให้เข้ากับวัฒนธรรมของพื้นที่ได้อย่างดี...” (สัมภาษณ์ จรูญ นราคร, หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรม สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสงขลา, 24 กุมภาพันธ์ 2541)

(1.5) ปัจจุบันการผสมผสานหนังสือทะเลงซึ่งเป็นสื่อพื้นบ้านดั้งเดิมเข้ากับสื่อสมัยใหม่ เช่น วิทยุกระจายเสียง และโทรทัศน์ ทำให้สามารถเผยแพร่หนังสือทะเลงได้กว้างขวาง ครอบคลุมยิ่งขึ้น และยังสามารถนำเทปโทรทัศน์หรือเทปเสียงออกมาเผยแพร่ซ้ำบ่อย ๆ ได้ ในหลากหลายโอกาส และหลากหลายสถานที่ รวมทั้งสามารถใช้เป็นเครื่องมือประกอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่พัฒนาได้เป็นอย่างดี

“...ทาง สปข. 6 (สำนักประชาสัมพันธ์เขต 6) เคยทำทั้งแบบที่ให้นายหนังสือมาอัดเทปโทรทัศน์ในห้องส่ง และให้แสดงสดที่หน้า สปข. ... หลังจากนั้นก็นำไปเผยแพร่ออกอากาศทางโทรทัศน์ หรือบางโครงการก็อัดเป็นเทปเสียงส่งไปเผยแพร่ทางหน่วยงานต่าง ๆ ของ กปส. (กรมประชาสัมพันธ์) เช่น สถานีวิทยุฯ ในพื้นที่ความดูแลของเขต 6 ทางหอกระจายข่าว... บางเรื่องไม่ได้ส่งทุกจังหวัดแต่ถ้าสถานีวิทยุและโทรทัศน์เขาสนใจก็จะมาหยิบยืมไปใช้หรือถ่ายเทปไปใช้ได้... การเผยแพร่ทางทีวีและวิทยุทำให้คนที่ไม่มีโอกาสได้ดูที่หน้า สปข. ก็มีโอกาสดูได้ ฟังกันทั่วถึงยิ่งขึ้น...” (สัมภาษณ์ ประเสริฐ ศรีระสันต์, สำนักประชาสัมพันธ์เขต 6, 24 มีนาคม 2541)

2) ความเหมาะสมของหนังสือทะเลง จากการที่หน่วยงานเลือกใช้สื่อเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการต่าง ๆ และประเมินจากสถานการณ์โดยทั่วไป พบว่าสื่อแต่ละชนิดมีข้อจำกัด ไม่สามารถทำให้การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายบางกลุ่มได้ เช่น พฤติกรรมการเปิดรับสื่อของกลุ่มคนอายุต่าง ๆ หรือสื่อบางชนิด เช่น โทรทัศน์ มีข้อจำกัดทางด้านเทคโนโลยี ไม่สามารถครอบคลุมหรือเข้าถึงพื้นที่กลุ่มประชาชน เป้าหมายอาศัยอยู่ การใช้ภาษาและเนื้อหาเป็นเชิงวิชาการมากเกินไป ช่วงเวลาในการเผยแพร่ไม่สอดคล้องเหมาะสมกับการรับสื่อของกลุ่มเป้าหมาย เป็นต้น แต่ในส่วนของหนังสือทะเลงซึ่งนำมาใช้ในเทปเสียงการประชาสัมพันธ์นั้น นอกจากจะเผยแพร่ทางวิทยุกระจายเสียงซึ่งครอบคลุมพื้นที่ได้กว้างขวางกว่าแล้ว ยังสามารถใช้กับหอกระจายข่าวซึ่งมีอยู่ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน มีเนื้อหาที่นายหนังสือทะเลงนำมาปรับให้เป็นภาษาที่เรียบง่าย และใช้ภาษาท้องถิ่น ทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสนใจ และเข้าใจง่ายยิ่งขึ้น

“...ไม่มีสื่อใดที่สมบูรณ์แบบ ผู้สูงอายุอาจจะเชื่อมั่นในสื่อเก่า ๆ ... แต่วัยรุ่นอาจไม่ชอบดูหรือฟังหนังสือต้องอาศัยสื่ออื่น ๆ ด้วย เช่น การจัดคอนเสิร์ต เป็นต้น...” (สัมภาษณ์ สุพจน์ อินมณฑิธร, นักวิชาการสุศึกษา สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง, 25 มีนาคม 2541)

“...บางครั้งเจ้าหน้าที่ที่ลงไปทำงานในพื้นที่อาจใช้ภาษากลางซึ่งเป็นคนละภาษากับชาวบ้าน หรือพูดด้วยภาษาเชิงวิชาการ ซึ่งชาวบ้านฟังยาก ไม่ค่อยเข้าใจ ถ้าเป็นนายหนังสือพูด เขาพูดด้วยภาษาเดียวกัน ทางเราก็พยายามขยายความ และย่อประเด็นทางวิชาการให้นายหนังสือเข้าใจง่าย พอนายหนังสือไปถ่ายทอดก็ทำให้เข้าใจง่ายขึ้น...” (สัมภาษณ์ สัตวแพทย์หญิงไศยภัสร์ ธัญลักษณ์กุล, ปศุสัตว์จังหวัดนราธิวาส, 27 มีนาคม 2541)

3) เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สื่อพื้นบ้าน ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป

“...การเลือกใช้สื่อพื้นบ้านนอกจากจะให้ประชาชนได้รับทราบนโยบายของรัฐบาล ของหน่วยงานเอง และมีความรู้ในเรื่องที่ต้องการจะเผยแพร่แล้ว ยังถือเป็นการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น และทำให้เป็นที่รู้จักกันโดยทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่ที่เรียนหนังสือในเมือง พ่อแม่พูดภาษากลางด้วย จนเด็กบางคนไม่รู้จักหรือฟังหนังสือไม่รู้เรื่องก็มี...” (สัมภาษณ์ จรูญ นราคร, หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรม สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสงขลา, 24 กุมภาพันธ์ 2541)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น หน่วยงานต่าง ๆ ในภาคใต้จึงเลือกใช้สื่อหนังสือเป็นสื่อเสริมกับสื่อชนิดอื่น ๆ เพื่อให้การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการต่าง ๆ ของหน่วยงานมีประสิทธิภาพสูงสุด

2.2 ขั้นตอนการดำเนินงาน

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกเจ้าหน้าที่ พบว่า เมื่อหน่วยงานได้กำหนดนโยบายให้ใช้สื่อหนังสือเพื่อการพัฒนา โดยใช้เทปหนังสือเป็นสื่อเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แล้ว มีขั้นตอนการดำเนินงานตามลำดับดังนี้คือ การเตรียมการ การผลิต การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และการติดตามประเมินผล ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ขั้นตอนการเตรียมการ

ในขั้นตอนการเตรียมการนี้ หน่วยงานได้ทำการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้วางแผนและเตรียมการ ซึ่งประกอบด้วย การประเมินสถานการณ์ทั่วไป การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของการสื่อสาร การกำหนดวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร การกำหนดเนื้อหา การพิจารณาศิลปินหนังตะลุงเข้าร่วมดำเนินการ และการร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1) การประเมินสถานการณ์ทั่วไป

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานภาครัฐในภาคใต้ พบว่า ก่อนที่หน่วยงานจะตัดสินใจเลือกใช้สื่อหนังตะลุงเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เจ้าหน้าที่ต้องทำการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยการประเมินสถานการณ์ทั่วไป เพื่อพิจารณาว่าสื่อพื้นบ้านประเภทใดที่ได้รับความนิยมและอยู่ในความสนใจของประชาชน และพิจารณาว่าการใช้เทปหนังตะลุงเป็นสื่อในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์จะได้ผลอย่างไร เพื่อนำข้อมูลมาใช้ประกอบการตัดสินใจ ทุกหน่วยงานประเมินสถานการณ์ทั่วไปจากสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง เพราะสามารถปฏิบัติได้ง่ายและใช้เวลาในการดำเนินการไม่มากนัก ประหยัดงบประมาณทั้งในด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และสำหรับนักวิชาการด้านการวิจัย ซึ่งการประเมินสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องนี้ ได้ศึกษาข้อมูลจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

- จากการประเมินรายการหนังตะลุงทั้งทางรายการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พบว่ารายการหนังตะลุงได้รับความนิยมสูงสุด เมื่อเทียบกับรายการสื่อพื้นบ้านประเภทอื่น เช่น เพลงบอก มโนห์รา ดิเกยูลู เป็นต้น โดยตรวจสอบจากจดหมายผู้ฟัง ผู้ชม และทางโทรศัพท์เข้ามายังสถานี นอกจากนั้นรายการหนังตะลุงยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งด้านงบประมาณ และด้านข้อมูลข่าวสารการประชาสัมพันธ์ ทั้งในรูปแบบของเอกสารทางวิชาการ และบทเกี่ยวจ้อ ซึ่งเป็นบทกลอนส่วนหนึ่งที่ใช้ในการเล่นหนังตะลุง โดยมีเนื้อหาสาระสอดแทรกความรู้ เพื่อการประชาสัมพันธ์หรือรณรงค์ในเรื่องต่าง ๆ อีกด้วย

“...เดิมที สปข.5 (สำนักประชาสัมพันธ์เขต 5) ในฐานะตัวแทนของ กปส. (กรมประชาสัมพันธ์) พยายามใช้สื่อพื้นบ้านหลากหลายชนิด เช่น เพลงบอก

หนังตะลุง ดิเกยูลู คือพยายามใช้สื่อพื้นบ้านทุก ๆ ด้าน พยายามทดลองทำและนำเสนอทุกอย่าง และเห็นว่าผู้สนใจหนังตะลุงมากที่สุด โดยตอนนั้น คือช่วงปี 38 ทำกับทีวี ให้เวลา 6 เดือน ผู้ชมเขียนจดหมายมาติชมกันทั้งหมด 2,500 ฉบับ ตอนนั้นจึงพบว่าสื่อพื้นบ้านอื่น ๆ คนนิยมบ้าง แต่น้อยกว่าหนังตะลุง...” (สัมภาษณ์ ประเสริฐ ศรีระสันต์, สำนักประชาสัมพันธ์เขต 6, 24 มีนาคม 2541)

“...ประมาณปี 37 ออกแบบสอบถามไปยังกลุ่มผู้ฟัง สวท.ระนอง (สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดระนอง) เกี่ยวกับรายการทั่ว ๆ ไปของทางสถานี พบว่าชาวบ้านอยากให้มีรายการหนังตะลุง... ส่วนครั้งหลังเมื่อเดือนธันวาคม 40 ก็มีการออกแบบสอบถามเกี่ยวกับรายการไปอีก เพื่อสรุปผลส่ง สปช.5 (สำนักประชาสัมพันธ์เขต 5) ยังพบว่ามีคนชอบชมหนังตะลุงอยู่อีกมาก นอกจากนี้ก็ยังมี การประเมินจากรายการของ สวท.ระนอง ก็พบว่ามีคนยังฟังหนังตะลุงอยู่เพราะมีผู้ฟังโทรเข้ามาเรื่อย ๆ รวมทั้งมีจดหมายแนะนำเข้ามาด้วยว่าให้อาหารหนังตะลุงคณะนี้ คณะนั้น ออกอากาศ...” (สัมภาษณ์ วีรพงษ์ แซ่ลิ่ม, เจ้าหน้าที่กระจายเสียง สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดระนอง, 31 มีนาคม 2541)

“...รายการหนังตะลุง มีคนติดตามพอสมควร น่าจะเป็นเพราะ ภาษาใต้ที่แสดงถึงความเป็นพวกเดียวกัน สืบเนื่องจากรายการวิทยุที่พูดภาษาท้องถิ่น มักได้รับความนิยม มีโทรศัพท์เข้ามามาก ไปที่ไหนคนก็มักถามถึง คนฟังก็เป็นระดับครูบาอาจารย์...” (สัมภาษณ์ ยุพินทร์ ลิทธิโสภณ, หัวหน้าส่วนรายการ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 9 มีนาคม 2541)

- จากการสังเกตจากงานเทศกาล ประเพณีต่าง ๆ ยังมีการแสดงของคณะหนังตะลุงอยู่เป็นประจำ และยังได้รับความนิยมจากประชาชน

- จากการสอบถามตัวนายหนังตะลุงเอง และจากการสอบถามจากองค์กรหรือชมรมหนังตะลุง พบว่า คณะหนังตะลุงยังมีงานสม่ำเสมอตลอดทั้งปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหน้าแล้ง หนังตะลุงคณะใดที่ได้รับความนิยมสูงจะถูกว่าจ้างไปแสดงเกือบทุกคืน

- จากการสอบถามจากผู้ชมหนังตะลุง พบว่านายหนังตะลุงที่มีชื่อเสียงมักเป็นที่เชื่อถือ และเป็นผู้นำในประเด็นต่าง ๆ ได้ดี เพราะการสร้างชื่อเสียงของนายหนังที่มีมาตั้งแต่ในอดีต โดยนายหนังตะลุงมักสอดแทรกในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม

ต่าง ๆ ไว้นโยบายของหนังสือพิมพ์เป็นธรรมเนียมแบบแผนมาตั้งแต่ดั้งเดิมอยู่แล้ว

- เทปหนังสือพิมพ์ทั้งเทปวีดิทัศน์ และเทปเสียง ยังคงได้รับความนิยมและผลิตรายจำหน่ายอยู่เสมอตลอดปี

- มีการใช้กลอนและวิธีขับแบบหนังสือพิมพ์ตัดตอนมาผลิตเป็นสเปคตในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานต่าง ๆ โดยทั่วไป ทั้งในเชิงวิชาการและเชิงการค้า

สรุปได้ว่าสื่อหนังสือพิมพ์ยังคงเป็นที่นิยมชมชอบของประชาชนทั่วไปเกือบทุกกลุ่มอายุ โดยความนิยมของประชาชนในแต่ละกลุ่มอายุมักจะขึ้นกับลีลาการเล่นของคณะหนังสือพิมพ์แต่ละคณะด้วย ดังนั้นการพิจารณาใช้สื่อหนังสือพิมพ์โดยการสอดแทรกเนื้อหาสาระในบทหนังสือพิมพ์จะทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสาร และความรู้ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งการใช้เทปหนังสือพิมพ์ เพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สามารถเผยแพร่ซ้ำแล้วซ้ำอีก หรือบ่อยครั้งตามความต้องการ สามารถเผยแพร่ได้หลายช่องทาง เช่น ทางโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง หอกระจายข่าว เสียงตามสาย เสริมกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน ร่วมงานนิทรรศการ ฝึกอบรมต่าง ๆ อีกทั้งในกระบวนการผลิตเทปเสียงนั้น สามารถทำสำเนาจากเทปโทรทัศน์ได้โดยไม่ต้องเสียงบประมาณในการจัดทำซ้ำซ้อน ผู้ฟังสามารถเข้าใจเรื่องราวได้ไม่แตกต่างจากการชมในสถานที่แสดงจริง แม้อรรถรสจะต่างกันบ้างก็ตาม

1.2) การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของการสื่อสาร

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มเป้าหมายการสื่อสารของทุกหน่วยงานที่ใช้เทปหนังสือพิมพ์เป็นสื่อเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์นั้น ได้แก่ ประชาชนทั่วไปโดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักคือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปี ขึ้นไป ซึ่งยังนิยมฟังเทปหนังสือพิมพ์ แต่ทั้งนี้บางหน่วยงานได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายตามลักษณะโครงการคือ

- โครงการหนังสือพิมพ์ประกันสังคม กลุ่มเป้าหมายหลักคือ ผู้ประกอบการ และผู้ประกันตน ส่วนกลุ่มเป้าหมายรองคือ ประชาชนทั่วไป

“...หนังสือที่ทำนั้นคิดว่าเข้าถึงกลุ่มชาวบ้านได้ดี แต่ไม่หวังกลุ่มในเมือง ส่วนอายุของผู้ชมผู้ฟังนั้นน่าจะเป็น 30 ปีขึ้นไป...” (สัมภาษณ์ ประเสริฐ ศรีระสันต์, สำนักประชาสัมพันธ์เขต 6, 24 มีนาคม 2541)

“...ตอนที่ทำเทปประกันสังคมนั้นทำงานอยู่ที่ สปข.5 (สำนักประชาสัมพันธ์เขต 5) และเป็นอนุกรรมการด้านประชาสัมพันธ์ของประกันสังคมที่กรุงเทพฯ ซึ่งเราเสนอโครงการกับประกันสังคมไปว่าจะทำสื่อพื้นบ้านหนังสือ ซึ่งทางประกันสังคมเห็นชอบด้วย โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายหลักไว้ว่า เป็นกลุ่มลูกจ้างและนายจ้าง ส่วนกลุ่มเป้าหมายรองคือประชาชนทั่วไป...” (สัมภาษณ์ จินดา กุลยแพทย์, ประชาสัมพันธ์จังหวัด สุราษฎร์ธานี, 10 มีนาคม 2541)

1.3) การกำหนดวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

จากการศึกษาพบว่า ทุกหน่วยงานที่ใช้เทปหนังสือเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์นั้น ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการใช้เทปหนังสือเป็นสื่อเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เช่นเดียวกับวัตถุประสงค์ของการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทั่วไป คือ เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นนโยบายของรัฐบาลหรือหน่วยงานมากที่สุด โดยใช้สื่อหนังสือเสริมหรือผสมผสานกับสื่อประเภทอื่น ๆ เพื่อให้การสื่อสารของหน่วยงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

1.4) การกำหนดเนื้อหาเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกพบว่า เกือบทุกหน่วยงานภาครัฐที่ใช้เทปหนังสือเป็นสื่อเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์นั้น หน่วยงานเป็นผู้กำหนดเนื้อหาที่จะเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลหรือหน่วยงาน เช่น การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย การประกันสังคม การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด เป็นต้น เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปยังกลุ่มเป้าหมาย โดยมอบหมายให้ศิลปินหนังสือเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องบทหนังสือ โดยนายหนังสือจะเป็นผู้เลือกที่จะสอดแทรกประเด็นข้อมูลข่าวสารความรู้ต่าง ๆ ไว้ในบทหนังสือเองตามจังหวะที่เหมาะสมตามท้องเรื่องนั้น ๆ แต่เพียงผู้เดียว

“...เรากำหนดประเด็นให้นายหนังสือ แล้วเขาก็นำไปเล่นสดโดยไม่มีการเขียนบท แต่เราจะเช็คจากเทป ถ้าตรงไหนออกอากาศไม่ได้ก็จะตัดออก เช่น บทที่

พูดลามก เสียตสิบุคคลที่ 3 เป็นต้น...” (สัมภาษณ์ ยุพินทร์ ลิทธิโสภณ, หัวหน้าส่วนราชการ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 9 มีนาคม 2541)

“...เรากำหนดประเด็นให้นายหนัง บางครั้งก็ต้องเชิญผู้รู้มาให้ความรู้ เช่น หมอมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับโรคเอดส์ แล้วนายหนังเขาจะเอาไปสอดแทรกในหนังตัวเอง แต่เราก็ไม่ได้สนับสนุนให้นายหนังใส่ข้อมูลเยอะเกินไป เพราะหากให้ความรู้เต็มที่วรรณกรรมเขาจะเสียไป...” (สัมภาษณ์ ประเสริฐ ศรีระสันต์, สำนักประชาสัมพันธ์ เขต 6, 24 มีนาคม 2541)

แต่ทั้งนี้มี 3 หน่วยงานคือ ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคใต้ (ศสม.) สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสงขลา และสำนักงานปศุสัตว์เขต 9 สงขลา ซึ่งมีการดำเนินการที่แตกต่างไปบ้าง คือ

- ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคใต้ หน่วยงานเป็นผู้กำหนดเนื้อหาเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ โดยมีการระดมสมองจากนายหนังตะลุงหลายคนจะร่วมกันเขียนบทกลอนหนังตะลุงแต่ละเรื่อง แล้วมอบให้ศิลปินอีกชุดรับไปดำเนินการต่อไป

- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสงขลา หน่วยงานกำหนดประเด็นให้นายหนัง และให้นายหนังไปศึกษา เขียนบทส่งให้ทางหน่วยงานให้ความเห็นชอบก่อนทำการบันทึกเสียง

- สำนักงานปศุสัตว์เขต 9 สงขลา หน่วยงานกำหนดประเด็นให้นายหนังไปศึกษา และร่วมเขียนบทกับนายหนังด้วย

1.5) การพิจารณานายหนังตะลุงเข้าร่วมดำเนินการ

จากการศึกษาพบว่า การพิจารณานายหนังเข้าร่วมดำเนินการนั้น หน่วยงานส่วนใหญ่ได้กำหนดคุณสมบัติของนายหนังไว้ดังนี้ คือ เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับของสังคม และยังได้รับความนิยมนจากประชาชน หรือศิลปินที่ชนะเลิศการประกวด เช่น ศิลปินแห่งชาติ ศิลปินผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านศิลปะการแสดง ศิลปินที่ชนะเลิศการแข่งขันในระดับต่าง ๆ ของจังหวัดหรือศิลปินที่มีชื่อเสียงของจังหวัด เป็นต้น ซึ่งการได้นายหนังที่มีชื่อเสียงเข้าร่วมดำเนินการนั้น มีผลทำให้การ

เผยแพร่งานประชาสัมพันธ์มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะผู้ฟังให้ความเชื่อถือ จึงสามารถจูงใจผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

“...การคัดเลือกนายหน้าทะเลงเข้าร่วมงาน พิจารณาแล้วว่าเป็นศิลปินเด่นในจังหวัด เช่น คุณนครินทร์ ชาทอง เป็นผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม ปี พ.ศ. 2539 เป็นหนึ่งดังในจังหวัดสงขลา มีความสามารถ มีความน่าเชื่อถือ และที่สำคัญคือมีความเข้าใจในงานที่ได้รับมอบหมาย...”(สัมภาษณ์ จรูญ นราคร, หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรม สำนักศึกษาธิการจังหวัดสงขลา, 24 กุมภาพันธ์ 2541)

“...นายหน้าทะเลงที่ สปข.6 (สำนักประชาสัมพันธ์เขต 6) เลือกมาร่วมงาน ส่วนใหญ่เป็นหนึ่งดังที่อยู่ในจังหวัดสงขลาและใกล้เคียง ซึ่งเรามีรายชื่อไว้แล้ว สืบเนื่องมาจากการประกวดหนึ่งทะเลงที่ สปข.5 จัดเมื่อปี 37 เราจะมีการให้คะแนนไว้เป็นส่วน ๆ ว่านายหน้าคนใดมีความสามารถหรือความถนัดตรงไหนเป็นพิเศษ พอถึงเวลาที่เลือกศิลปินเข้าร่วมโครงการก็อาจเลือกจากข้อมูลที่เก็บไว้แล้วตรงนี้...” (สัมภาษณ์ ประเสริฐ ศรีระสันต์, สำนักประชาสัมพันธ์เขต 6, 24 มีนาคม 2541)

มีเพียงหน่วยงานเดียว คือสำนักงานปศุสัตว์เขต 9 เท่านั้น ที่ได้คัดเลือกนายหน้าที่มีคุณสมบัติดังกล่าวเข้าร่วมโครงการ แต่เลือกเอานายหน้ารุ่นใหม่และไม่เคยเข้าร่วมในโครงการใดของภาครัฐมาก่อน ด้วยเหตุผลด้านเวลา ความสะดวก และงบประมาณ อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ภาครัฐผู้รับผิดชอบโครงการดังกล่าว นอกจากจะมีส่วนในการกำหนดเนื้อหาบทหนึ่งทะเลงแล้ว ยังร่วมเขียนบทกับนายหน้าด้วย

“...การเลือกนายหน้า มีเกณฑ์เลือกคือเอาความง่าย ไม่เลือกหนึ่งดังเพราะราคาแพง และอาจไม่มีเวลาทำงานให้ แต่เลือกเอานายหน้าที่อยู่ในเกรดใช้ได้ และเมื่อพูดคุยกับนายหน้า บอกวัตถุประสงค์ของเราไปว่าต้องการเนื้อหาแบบใด...คือระบุไปเลยว่าให้ใช้ตัวตลกคุยกัน...เมื่อพูดคุยกับนายหน้าเป็นที่ตกลงและเห็นว่าเขาสามารถถ่ายทอดข้อมูลที่เรต้องการได้ก็เลือกใช้นายหน้าคนนั้น โดยทางสำนักงานได้ร่วมเขียนบทกับนายหน้าด้วย (สัมภาษณ์สัตวแพทย์หญิงไศภิชรุ ธัญลักษณ์กุล, ปศุสัตว์จังหวัดนราธิวาส, 27 มีนาคม 2541)

ส่วนบทบาทหน้าที่ของนายหน้าทะเลงที่เข้าร่วมดำเนินการนั้น จากการศึกษาพบว่า นายหน้ามีบทบาทหน้าที่ในการรับผิดชอบเรื่องบทหนึ่งทะเลง โดย

หน่วยงานทั้งหมดจะเป็นผู้กำหนดเนื้อหาที่จะเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการจะทำหน้าที่สนับสนุนด้านเอกสารที่เกี่ยวข้อง ชักซ้อมความเข้าใจในเรื่องที่จะเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ อธิบายขยายความในประเด็นที่เข้าใจยาก หรืออาจเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องนั้น ๆ เป็นกรณีเฉพาะมาชี้แจง เช่น เรื่องโรคเอดส์จะเชิญแพทย์ เรื่องการประกันสังคมจะเชิญเจ้าหน้าที่จากสำนักงานประกันสังคมมาให้ข้อมูล และเปิดโอกาสให้นายหน้าได้มีโอกาสซักถาม เป็นต้น ซึ่งนายหน้าจะต้องพยายามทำความเข้าใจ บท เอกสารจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการหรือจากวิทยากร แล้วสรุปประเด็นสำคัญเพื่อนำมากำหนดในการสอดแทรกลงไปในช่วงต่าง ๆ ของเรื่องตามจังหวะที่เห็นว่าเหมาะสม โดยมีได้เขียนบทโดยละเอียดออกมา ยกเว้นในช่วงของบทกลอน ซึ่งนายหน้าบางส่วนก็เขียนไว้ล่วงหน้า แต่ส่วนใหญ่ก็ใช้วิธีการศึกษาข้อมูลให้ชัดเจนแล้วแสดงสดไปทั้งเรื่องซึ่งไม่ว่าจะเป็นบทที่เขียนล่วงหน้าหรือใช้ปฏิภาณก็ตาม จะเป็นสิ่งที่นายหน้าดำเนินการเองทั้งกระบวนการ เพราะนายหน้าส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถ ด้วยลักษณะนิสัยที่ชอบศึกษา ค้นคว้า ติดตามข่าวสารบ้านเมืองอยู่แล้ว และมีประสบการณ์สูงในการแสดง มีเพียงศิลปินบางคนที่มีแม้จะมีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์สูง แต่มีการเขียนบทร่วมหรือมอบให้ผู้อื่นเขียนบทให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของบทกลอน เพราะต้องการให้มีเนื้อหาครอบคลุมสมบูรณ์ตามที่หน่วยงานต้องการ ขณะเดียวกันก็คำนึงถึงความสวยงามของถ้อยคำและความสอดคล้องถูกต้องตามฉันทลักษณ์ของบทกลอนด้วย เมื่อได้บทหนึ่งทะเลงแล้ว ก็จะศึกษาและจดจำเนื้อหาโดยเฉพาะช่วงของบทกลอน หรือประเด็นที่จะนำไปสอดแทรกในบทพูดของตัวแสดง และนำไปเล่นบันทึกเทปต่อไป

“...หน่วยราชการจะอธิบายประเด็นที่ต้องการให้ประชาสัมพันธ์ และให้เอกสารมาอ่าน แต่เน้นว่าให้สอดแทรกเล็ก ๆ น้อย ๆ มิฉะนั้นผู้ชม ผู้ฟังจะเบื่อ บทกลอนในการรณรงค์นั้นจะเขียนเอง ก็จะพูดถึงหลายประเด็นก็จะเขียนเสนอหลายบท แต่ในส่วนที่เป็นบทพูดนั้นจะไม่เขียนไว้ล่วงหน้า ใช้วิธีคิดไปในระหว่างเล่น โดยมักแทรกไว้ในบทของตัวตลก...” (สัมภาษณ์ หน้จรรยาณ้อย หัวโทร, 25 มีนาคม 2541)

“...หน่วยราชการต้นสังกัดจะให้ข้อมูลดิบ แต่จะเน้นประเด็นมา นายหน้าจะเป็นคนเลือกข้อมูลมานำเสนอเอง...” (สัมภาษณ์ หน้เสริมศิลป์ ศ. กั้น ทองหล่อ, 23 กุมภาพันธ์ 2541)

“...หน่วยงานกำหนดเนื้อหามาให้กว้าง ๆ นายหน้าจะเลือก นำเนื้อหามาใช้ในบทที่เขียน และเลือกว่าจะสอดแทรกตรงไหน บทกลอนที่จะใช้ในช่วงของ

การสอดแทรก เช่น โรดเอตส์ ต้องเขียน มิฉะนั้นจะสัมผัสไม่ลงหรือลงแบบขอไปที เนื้อหาจะไม่ครอบคลุม...” (สัมภาษณ์ หนังกรินทร์ ชาทอง, 18 มีนาคม 2541)

“...หน่วยงานกำหนดเนื้อหากว้างเป็นกรอบให้ ส่วนบทนั้นมีทั้งเขียนเอง หยิบยกมาจากคำคมต่าง ๆ หรือต้นเอาเองสด ๆ...” (สัมภาษณ์ หนังสुरเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์, 14 มีนาคม 2541)

“...หน่วยงานให้ข้อมูลที่สรุปมาเพียงแผ่นเดียว ให้นายหนังใช้วิจารณ์ญาณเอาเอง บางโครงการก็มีประชุมชี้แจงก่อน เช่นให้หมอมมาบรรยายเรื่องโรดเอตส์ หลังจากนั้นเราจะเอาเนื้อหาที่เขาให้มาแยกแยะว่าควรพูดประเด็นอะไรบ้าง แล้วนำมากำหนดโครงเรื่องหยาบ ๆ ว่าจากนี้ตัวละครไหนทำอะไรบ้าง แต่ไม่ได้เขียนบท...” (สัมภาษณ์ หนังประเสริฐ นวลแก้ว, 9 มีนาคม 2541)

ซึ่งสรุปขั้นตอนของการเขียนบทหนังตะลุงเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ได้ ดังนี้

- (1) หน่วยงานกำหนดเนื้อหาเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
- (2) บทบาทหน้าที่ของศิลปินหนังตะลุงที่เข้าร่วมดำเนินการ
 - ศึกษาและทำความเข้าใจเนื้อหา
 - สรุปประเด็นสำคัญเพื่อสอดแทรกในบทหนังตะลุง
 - กำหนดประเด็นที่จะสอดแทรกไว้ในฉากต่าง ๆ ของเรื่องและบทกลอน
 - จัดจำประเด็นต่าง ๆ ที่จะสอดแทรก และอาจท่องจำคำกลอนกรณีเขียนไว้ล่วงหน้า
 - แสดงและบันทึกเสียงเพื่อนำไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

นอกจากบทบาทหน้าที่ดังกล่าวแล้ว พบว่า ศิลปินหนังตะลุงยังได้นำข้อมูลข่าวสารความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติงานตามโครงการต่าง ๆ ของรัฐไปเผยแพร่ในการแสดงตามงานเทศกาลต่าง ๆ และงานแสดงที่รับโดยทั่ว ๆ ไปด้วย เพราะศิลปินหนังตะลุงตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเองในการช่วยเหลือสังคมอยู่แล้ว ซึ่งจากการแสดงหนังตะลุงมาตั้งแต่ดั้งเดิม ก่อนเข้าร่วมโครงการใดนั้น ศิลปินหนังตะลุงก็มีการสอดแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม ลงในเนื้อหาของหนังตะลุง จนเป็นขนบนิยมในการเล่นหนังตะลุงอยู่แล้ว เมื่อได้มาร่วมโครงการใด ๆ ของภาครัฐ นายหนังตะลุงจึงถือเป็น

ภูมิความรู้เพิ่มเติมที่นอกจากจะช่วยยกระดับความรู้ของตนเองแล้ว ยังจำเป็นที่จะต้องถ่ายทอดให้ผู้ชมผู้ฟังรับทราบด้วย ในส่วนของผู้ชมผู้ฟังก็มักจะนิยมยกย่องศิลปินหนังตะลุงที่สามารถเล่นหนัง โดยมีเนื้อหาสาระสอดแทรกข่าวสารความรู้ เพราะผู้ชมผู้ฟังโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชาวบ้านท้องถิ่นให้ความเชื่อถือในหนังอยู่แล้ว ดังนั้นการสอดแทรกเนื้อหาสาระต่าง ๆ เข้าไปในหนังตะลุงจึงเป็นสิ่งที่ดีที่ไม่มีผลกระทบต่อลักษณะเฉพาะของหนังตะลุงแต่อย่างใด แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับความสามารถในการสอดแทรกของศิลปินหนังตะลุงด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสอดแทรกลงในนิยายที่เล่นต้องมีความกลมกลืน และแนบเนียนกับเนื้อเรื่องด้วย โดยที่ผู้ชมผู้ฟังแทบไม่รู้สึกรู้ว่าถูกสอน ทั้งนี้ นายหนังตะลุงมักใช้ตัวละครเป็นตัวนำเสนอประเด็นเหล่านี้เป็นส่วนใหญ่

“...การสอดแทรกความรู้ต่าง ๆ ลงไปในหนังตะลุง ทำให้นายหนังสบายใจ เพราะคนฟังสนใจและปฏิบัติตาม นายหนังก็เกิดความภูมิใจด้วย... การสอดแทรกไม่ทำให้เสียอรรถรส แต่อย่าลืมนะแทรกมากเกินไป อย่าใสจนเพ้อ หรือทั้งดุ้น...” (สัมภาษณ์ นางชาติรี รักษ์วงศ์, 19 มีนาคม 2541)

“...เวลาไปเล่นหนังที่ไหนก็จะมีคนพูดถึงเรื่องที่เคยรู้มาจากเวลาไปร่วมโครงการ นำไปสอดแทรกอยู่เรื่อย ๆ ...” (สัมภาษณ์ นางลำยอง กุหลาบสีม่วง, 10 มีนาคม 2541)

“...ส่วนใหญ่เวลาไปเล่นหนังที่อื่น ๆ ก็จะมีการนำความรู้ใหม่ ๆ ที่ได้รับจากการร่วมงานกับภาครัฐบาลไปเผยแพร่ต่อ เพราะถือว่ามีส่วนได้ส่วนเสียที่จะให้แต่จะให้ความรู้ปะปนกันไป เช่น สาธารณสุข ประชาธิปไตย... นายหนังแต่ก่อนจะให้แต่ด้านศีลธรรม จริยธรรม ปัจจุบัน เมื่อได้รับความรู้เพิ่ม บวกกับความสามารถของผู้แสดงก็จะสอดแทรก แต่ถ้าหนักเกินไปคนดูจะเบื่อ...” (สัมภาษณ์ นางสุภาพ ชุมยวง, 23 มีนาคม 2541)

สำหรับเนื้อหาของหนังตะลุงนั้น หนังตะลุงโดยทั่วไป ยังคงใช้ทั้งนิทานโบราณและนิยายสมัยใหม่ แต่หากเป็นนิทานโบราณก็จะประยุกต์แนวคิด จาก บทเจรจาที่เป็นสมัยใหม่เข้าไปไว้ในเรื่องด้วย ส่วนด้านบทกลอนที่นิยมใช้กันมากในปัจจุบันคือ กลอนแปด ซึ่งสามารถนำมาใช้กับบทได้ทุกบท แต่ยังมีศิลปินหนังตะลุงบางส่วน ยังคงใช้บทกลอนหลากหลายชนิดในการเล่นหนังตะลุงเพื่อแสดงถึงอารมณ์และบรรยากาศที่แตกต่างกันไปในแต่ละฉาก เช่น กลอนลอดโหม่ง ใช้ในการพรรณนาคร่ำครวญแสดงความทุกข์โศกกลอนหก ใช้ในบทที่มีบรรยากาศของความขึงขัง เอาจริงเอาจัง เป็นต้น

“...บทที่เล่นมักใช้นิยายเก่า ๆ แต่ประยุกต์บทสมัยใหม่ หรือ เหตุการณ์ปัจจุบันมาใช้ เช่นพูดถึงนางยักษ์ ก็อาจพูดว่าที่บ้านเราก็มีแต่ไม้ท่อนไม้กระบอง ... ทื่อซากกะเบือ เป็นต้น แต่ในแง่นามธรรมมักเปรียบเทียบกับพวกพาล... บทสมัยใหม่เลย ก็มี แต่การเลือกเล่นสุดแต่วิสัยทัศน์ของนายหนัง อย่างของผมนี่ก็มี เช่น เรื่อง เงิน เงิน เงิน รักทรมาณ เลือดชัตติยา... บางครั้งเอามาจากหนังสือนิยายแล้วนำมาพลอตเอง บางครั้ง แต่งเองบ้าง บางครั้งใช้บทเก่าที่มีคนแต่งไว้แล้วบ้าง แต่ถ้าใช้บทของคนอื่นก็ต้องนำมา วิเคราะห์มาปรับใช้ บทหนังยังเล่นหลายครั้งยิ่งดี จะได้ปรับไปเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้นการ แต่งเองหรือไม่ก็ตาม สิ่งสำคัญต้องอาศัยกลวิธีในการเล่น ในการนำเสนอด้วย... กลอนที่ ใช้ก็มีหลายชนิด โดยมากใช้กลอนแปดในการดำเนินเรื่อง...” (สัมภาษณ์ หนังสือนครินทร์ ชาติทอง, 18 มีนาคม 2541)

“...บางคณะจะดัดวัยรุ่นได้ แต่จะแสดงได้แบบนิยายเพลิน จิต คือเอาสังคมปัจจุบันมาแสดงเป็นเรื่องสากล ไม่ใช่เทศนิยายแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ แบบนี้หนังทางนครา พัทลุง จะนิยม แต่สังฆลำน้อย เพราะยึดถือหนังพ่อกัน ทอง หล่อ ที่ยึดหลักดั้งเดิม คือหลายอย่างยังคงอมตะ เช่นพูดเมื่อปี 2502 ถึงปัจจุบันก็ยัง ใช้ได้... บทแนวเก่าหรือบทใหม่ขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมาย...” (สัมภาษณ์ หนังสือนครินทร์ ชาติทอง, 23 กุมภาพันธ์ 2541)

“...บทมีทั้งนิยายสมัยใหม่ และเรื่องโบราณแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ จะเวียนกันใช้ บทที่เป็นนิยายที่เล่นประจำจะมีอยู่แล้ว 20 - 30 เรื่อง เป็นเรื่องที่ซื้อ มาจากคนอื่น ๆ โดยเขาแต่งมาเป็นหัวข้อ...คือเป็นเค้าโครง รายละเอียดบทเจรจาปลีกย่อย และเนื้อหาที่จะสอดแทรกนั้น ตัวนายหนังจะคิดสอดแทรกเอง (สัมภาษณ์ หนังสือนครินทร์ ชาติทอง, 25 มีนาคม 2541)

“...ทางนครา ใช้คำคอน ซึ่งมีหลายแบบ เช่น กบตัน กลอนพวง กลอนลอดโหม่ง ซึ่งอย่างหลังนี้มักใช้กับอารมณ์เศร้า ส่วนกลอนแปดของหนังตะลุงนั้น เพิ่งนำมาใช้ภายหลัง โดยเริ่มจากสงขลา ตอนหลังคำคอน ก็มีการนำมาผสมผสานกับ กลอนแปด แต่บางครั้งมี 14 - 15 คำ...” (สัมภาษณ์ หนังสือนครินทร์ ชาติทอง, 11 มีนาคม 2541)

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกนายหนังตะลุงที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 21 คน เกี่ยวกับความนิยมของประชาชน สรุปความเห็นได้ว่า หนังตะลุงยังคงได้รับความนิยมอยู่เสมอ โดยนายหนังตะลุงส่วนใหญ่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ของ

ทางภาครัฐเกิน 1 ครั้ง นอกจากนั้นยังถูกว่าจ้างไปเล่นตามงานต่าง ๆ อยู่สม่ำเสมอ ตัวนายหนังตะลุงเองก็พยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เช่น ปรับเวลาการเล่นหนังตะลุงให้สั้นลง เพื่อให้เข้ากับวิถีชีวิตของผู้ชมผู้ฟังที่มีการกิจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีการวิเคราะห์กลุ่มผู้ชมผู้ฟังในพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีความนิยมแตกต่างกันไป หรือมีการปรับใช้ดนตรีสมัยใหม่เพิ่มขึ้น ผสมผสานกับเครื่องดนตรีหลักดั้งเดิม เพื่อให้การเล่นเร้าใจ มีจังหวะและลีลาที่ถูกต้องกลุ่มผู้ชมผู้ฟังโดยเฉพาะที่เป็นวัยรุ่นมากขึ้น เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าศิลปินหนังตะลุงจะยังมั่นใจว่าหนังตะลุงจะยังคงอยู่ในสังคมต่อไป และมีศิลปินใหม่ ๆ เกิดขึ้นอยู่เรื่อย ๆ แต่ศิลปินส่วนใหญ่ก็ยังคงอยากให้ภาครัฐมีส่วนช่วยสนับสนุนให้ศิลปินหนังตะลุงมีโอกาสได้แสดงออกบ้าง เพราะยังมีศิลปินหนังตะลุงที่มีความสามารถหลายคณะ แต่ไม่มีช่องทางในการประชาสัมพันธ์ตนเอง และการรวมตัวของกลุ่มศิลปินหนังตะลุงในรูปขององค์กรต่าง ๆ ก็ยังไม่แน่นอนหาพอที่จะดำเนินการใด ๆ ในการให้ได้มาซึ่งการพัฒนาศิลปะการเล่นหนังตะลุงให้เป็นที่ยอมรับกว้างขวางมากยิ่งขึ้น และได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นศิลปะประจำชาติต่อไป

“...คิดว่า หนังตะลุงไม่หมดแน่เพราะมีคณะหนังตะลุงใหม่ ๆ เกิดขึ้นอยู่เสมอ อย่างหน้าแล้งเดือนสามถึงเดือนหกตามบ้านเล่นกันทุกคืน...แต่ในเมืองบางครั้งโดยเฉพาะงานของราชการไม่สนับสนุนหนังตะลุง เช่นงานประจำปี งานปีใหม่ มักสนใจสื่อภาพยนตร์ ดนตรี หรือพวกรถซิ่ง รถโต๊ตัง เพราะผลประโยชน์ทางการเงิน...การปลูกฝังทางสังคมไม่มี เด็ก ๆ ถ้าเปิดเพลงสมัยใหม่เขาจะรู้จัก แต่พอหนังตะลุงไม่รู้เรื่อง...” (สัมภาษณ์ หนึ่งตรีพัฒน์ เกื้อสกุล, 6 มีนาคม 2541)

“...เคยร่วมโครงการกับราชการหลายโครงการ ทั้งประกันสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ยาเสพติด อุบัติภัยบนท้องถนน กสช. ออกทั้งวิทยุและทีวี... อยากให้สื่อมวลชนเอาหนังตะลุงไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เช่น ออกทีวีบ้าง ตอนที่ยัง 11 มีหนังตะลุงช่วงบ่าย 2 - 3 โมงทุกวัน มีคนสนใจมาก พอเลิกออกทีวี เท่ากับไม่มีใครกระตุ้นให้คนรับหนังตะลุงมากขึ้น... การออกทางทีวีช่วยให้รู้กันทั่ว คณะไหนเล่นดีก็ได้รับผลดีตอบแทน คณะไหนเล่นไม่ดีก็เท่ากับฆ่าตัวเอง...” (สัมภาษณ์ หนึ่งผวน สำนวนทอง, 25 มีนาคม 2541)

“...การเล่นหนังต้องประเมินคนดูตลอดเวลา คล้ายกับคนขับรถที่ต้องดูสภาพถนน ปรับเกียร์ให้เหมาะสมตลอดเวลา ทางเลี้ยวทางชันก็ควรปรับให้ดี เพราะฉะนั้นนายหนังต้องวิเคราะห์ผู้ชมให้ดี ต้องปรับการเล่นให้เข้ากับพื้นที่ด้วย พื้นที่ไหนชอบอย่างไร บางแห่งพูดอย่างนี้ตลก แต่ไปพูดอีกที่ก็ไม่ได้ผล การสอดแทรกต่าง ๆ

ต้องทำอย่างแบบเนียน วิเคราะห์ผู้ฟังด้วยว่าสามารถรับได้ขนาดไหน...” (สัมภาษณ์ หนึ่งณรงค์ ตะลุงบัณฑิต, 29 มีนาคม 2541)

“...เวลาการแสดงของหนังตะลุงมักแสดงติดกันไป เช่นเริ่ม 3 - 4 ทุ่ม เลิกใกล้สว่าง แต่ปัจจุบันมีบางคณะปรับแล้วคือเล่นสัก 2 ทุ่มครึ่ง แล้วเลิกสักตี 2 ตี 3...” (สัมภาษณ์ หนึ่งสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์, 14 มีนาคม 2541)

“...การปรับเวลาเล่นหนังตะลุงโดยทั่วไป เพิ่งเริ่มปรับมาเมื่อ 2 - 3 ปีนี้เอง โดยเริ่มเล่นตั้งแต่ 2 ทุ่มครึ่ง ยันตี 3 ไม่มีพักเที่ยงคืน ถ้าเล่นดึก เลิกใกล้สว่าง คนจะไม่ค่อยดูจนจบเพราะคนดูก็มีภารกิจที่ต้องทำตอนเช้า (สัมภาษณ์ หนึ่งเอิบน้อย ยอดขุนพล, 13 มีนาคม 2541)

“...อยากให้ภาครัฐมีอะไรที่จะทำให้หนังตะลุงเป็นที่น่าสนใจของคนสมัยใหม่ อยากให้มีรายการวิทยุ หรือโทรทัศน์ ซึ่งเป็นช่วงเวลาของรัฐเอง ที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นเวลาของบริษัท ซึ่งให้ความสำคัญกับเพลงสมัยใหม่มากกว่า...” (สัมภาษณ์ หนึ่งประเสริฐ นวลแก้ว, 9 มีนาคม 2541)

ดังนั้นการที่หน่วยงานของรัฐได้นำเอาหนังตะลุงมาใช้เป็นสื่อในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการต่าง ๆ ศิลปินหนังตะลุงมีความเห็นว่า เป็นสิ่งที่ดี เพราะทำให้ศิลปินหนังตะลุงมีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมและมีคุณค่ามากขึ้น ได้รับชื่อเสียงและความนิยมเชื่อถือมากยิ่งขึ้น เสมือนว่าได้รับการรับรองจากหน่วยงานของภาครัฐว่าเป็น “หนังหลวง” และยังได้รับการเอาใจใส่ดูแลในเรื่องความปลอดภัย เมื่อลงไปแสดงในพื้นที่มากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ให้คงอยู่สืบไป ซึ่งปัจจุบันนี้ หน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับศิลปินหนังตะลุงมากกว่าในอดีต โดยเชิญให้เข้าร่วมโครงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การแสดงตามงานเทศกาลต่าง ๆ การแสดงสดและบันทึกเทปโทรทัศน์ออกอากาศ การบันทึกเทปเสียงเพื่อเผยแพร่ทางวิทยุกระจายเสียง และหอกระจายข่าว เป็นต้น

“...เล่นหนังให้หน่วยราชการมามาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเล่นให้สาธารณสุขเพราะตัวเองเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขด้วย แม้ราชการจะไม่ระบุให้ทำโครงการใดในช่วงนั้น เวลาไปเล่นก็จะสอดแทรกไปด้วยทุกอย่าง เช่น อนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น คนดูก็มักให้ความเชิดชูเชื่อถือว่าเป็นหนังหลวง แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นกับความสามารถของนายหนังด้วย...” (สัมภาษณ์ หนึ่งจรรยา น้อย หัวไทร, 25 มีนาคม 2541)

“...ถ้าราชการมีส่วนช่วย เช่น อุปกรณ์การแสดง จาก จอ โดยมีข้อความติดอยู่ เช่น ปปส. ยินดีมอบให้หนังตะลุงคณะ... เท่ากับว่ามีหลักฐานว่าทำงานให้ราชการ...ยินดีทำงานให้ราชการแม้ในค่าจ้างที่ต่ำ...” (สัมภาษณ์ หนังสือพิมพ์, 14 มีนาคม 2541)

1.6) การประสานงานและขอความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น

จากการศึกษาพบว่าหน่วยงานส่วนใหญ่ที่ใช้สื่อหนังตะลุงในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นผู้รับผิดชอบในขั้นตอนของการผลิตทั้งหมด แต่มีการประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ในขั้นตอนของการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด

“...เมื่อทาง ศสม. (ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคใต้) ผลิตเทปเสร็จแล้ว ก็ขอความร่วมมือในการเผยแพร่เทป โดยส่งผ่านทางสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดทุกจังหวัดภาคใต้ เป้าหมายคือส่งไปถึงหอกระจายข่าว...” (สัมภาษณ์ พนิตนาถ วิสุทธีธรรม, นักวิชาการสาธารณสุข ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคใต้, 16 มีนาคม 2541)

“...ทางสำนักงานจะทำทั้งสำเนาเทป VHS และเทปเสียงส่งไปให้จังหวัดในความรับผิดชอบของเขต 9 ทั้ง 7 จังหวัด นอกจากนั้นยังขอความร่วมมือจากสถานีวิทยุกระจายเสียงในเขต 9 ทั้งหมด หอกระจายข่าว รวมทั้งวิทยากรของกรมปศุสัตว์ให้ไปเผยแพร่ต่อไป ส่วนทาง สวท.สงขลา (สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดสงขลา) นอกจากจะช่วยทำสำเนาเทปเสียงให้แล้ว ยังช่วยเผยแพร่เทปเสียงให้อีกด้วย...” (สัมภาษณ์ สัตวแพทย์หญิงโคภิชรุ ธัญลักษณ์กุล, 27 มีนาคม 2541)

แต่ทั้งนี้มีเพียง 2 หน่วยงานเท่านั้น ที่มีได้เป็นผู้รับผิดชอบในขั้นตอนการผลิตสื่อเอง แต่ขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในขั้นตอนการผลิตสื่อและการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดประจำภาคใต้ จังหวัดสงขลา อุดหนุนงบประมาณการดำเนินการ มอบหมายหน้าที่ด้านการผลิตและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้แก่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง และศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดพัทลุง ศูนย์สารนิเทศ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม มอบหมายให้สำนักงานประชาสัมพันธ์เขต 5 จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นผู้ดำเนินการผลิตสื่อและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

“...ในเรื่องของการป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติด ศูนย์อุดหนุนเงินไปหลายหน่วยงาน อย่างเช่นเรื่องยาเสพติดที่ สสจ.พัทลุง (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง) ผลิต ศูนย์ก็อุดหนุนไปทั้ง ทาง สสจ. และทาง กศน. (ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน) เขาไปร่วมมือกัน โดย สสจ. ผลิตและเผยแพร่ทางหอกระจายข่าว ส่วน กศน. ก็รับไปเผยแพร่ในกลุ่มนักเรียน...” (สัมภาษณ์ พิสุทธิ์ เจริญฤทธิ์, เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาคใต้, 23 มีนาคม 2541)

“...ประกันสังคมนอกจากจะให้ สปข.5 (สำนักประชาสัมพันธ์เขต 5) เป็นผู้ผลิตให้แล้ว ยังให้เราเผยแพร่ให้ด้วย เพราะเรามีสื่อทั้งวิทยุ ทวี และมี อปม. (อาสาสมัครประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน) ซึ่งสามารถติดต่อออกทางหอกระจายข่าวได้...” (สัมภาษณ์ จินดา กุลยแพทย์, ประชาสัมพันธ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 10 มีนาคม 2541)

2) ขั้นตอนการผลิต

หลังจากหน่วยงานได้สรุปรวบรวมข้อมูลจากการประเมินสถานการณ์ทั่วไปและตัดสินใจเลือกใช้สื่อหนึ่งทะเล่งเป็นอีกส่วนหนึ่ง ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ โดยใช้ในหลายรูปแบบ เช่น การแสดงตามงานเทศกาล การแสดงทางสถานีโทรทัศน์ การใช้เทปหนังทะเล่งทางหอกระจายข่าว การจัดนิทรรศการ การฝึกอบรม เป็นต้น เมื่อเตรียมการเรียบร้อยแล้ว หน่วยงานจึงได้ดำเนินการผลิตเทปหนังทะเล่งเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ จากการศึกษาพบว่า มีรูปแบบการผลิต 2 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

2.1) การจัดอบรมให้ความรู้แก่นายหนัง

หน่วยงานได้จัดทำโครงการอบรมให้ความรู้แก่ศิลปินพื้นบ้านที่อยู่ภายในจังหวัด โดยกำหนดเนื้อหาที่อบรมเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาลหรือหน่วยงาน พร้อมทั้งแจกเอกสารที่เกี่ยวข้องให้ด้วย โดยอาจเป็นข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ในเรื่องต่าง ๆ หรือเป็นลักษณะของบทกลอนสอดแทรกเนื้อหาสาระ ข้อมูลข่าวสารความรู้ที่หน่วยงานต้องการจะประชาสัมพันธ์ ซึ่งศิลปินพื้นบ้าน เช่น หนังทะเล่ง มโนห์รา เพลงบอก สามารถนำไปประยุกต์ใช้ตาม รูปแบบการนำเสนอของสื่อพื้นบ้านนั้น ๆ ได้ หลังจากนั้นจึงได้จัดทำเครือข่ายรายชื่อของสื่อพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ และขอความร่วมมือจากศิลปินพื้นบ้านในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ต่าง ๆ ของภาครัฐเมื่อศิลปินออกไปแสดงตามที่ต่าง ๆ ด้วย

“...ศสม. (ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคใต้) จัดสัมมนาให้ความรู้ และระดมสมองศิลปินพื้นบ้านมาเป็นระยะตั้งแต่ปี 32 มาจนถึงครั้งสุดท้ายคือปี 36 โดยให้ทาง สสจ. (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด) แต่ละจังหวัดในภาคใต้ส่งรายชื่อศิลปินพื้นบ้านมาร่วมสัมมนา แต่แต่ละครั้งเราจะเก็บรายชื่อของศิลปินพื้นบ้านเหล่านี้ไว้ เมื่อมีอะไรจะขอความร่วมมือก็ติดต่อไปตรงนี้ นอกจากศิลปินจะได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น มาระดมสมองกันทำงานแล้ว ศสม. ยังได้ประโยชน์ในแง่ของการสร้างเครือข่ายประสานงานให้กับ สสจ.ด้วย...” (สัมภาษณ์ พนิดนาฏ วิสุทธิธรรม, นักวิชาการสาธารณสุข ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคใต้, 16 มีนาคม 2541)

“...ปี 38 สสจ.พัทลุง (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง) จัดสัมมนาศิลปินพื้นบ้านขึ้น มีทั้งนายหนั่งตะลุง มโนห์รา ศิลปินท้องถิ่นอื่น ๆ รวมทั้งสื่อมวลชนด้วย ช่วงก่อนหน้านี้อีกมีสัมมนามาเป็นระยะโดยตลอด ส่วนใหญ่จะให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการสาธารณสุขต่อศิลปินพื้นบ้าน...” (สัมภาษณ์ สุพจน์ อินมณฑียร, นักวิชาการสุศึกษา สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง, 25 มีนาคม 2541)

2.2) การกำหนดตัวนายหนั่งที่เข้าร่วมดำเนินการ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

(1) การกำหนดตัวนายหนั่ง ทางหน่วยงานเป็นผู้กำหนดตัวนายหนั่งตะลุงที่เข้าร่วมดำเนินการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนายหนั่งที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของประชาชน เช่น ศิลปินแห่งชาติ ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านศิลปะการแสดง (นายหนั่งตะลุง) นายหนั่งซึ่งได้รับรางวัลในการประกวดระดับต่าง ๆ ของจังหวัด นายหนั่งที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมในจังหวัด เป็นต้น

“...ส่วนใหญ่ สปข.5 (สำนักประชาสัมพันธ์เขต 5) มีเกณฑ์คัดเลือกนายหนั่งคือ เป็นศิลปินที่ได้รับความนิยม และเป็นศิลปินที่มีเทคนิคการสอดแทรก...” (สัมภาษณ์ ภาวิณี ศศานนท์, ผู้อำนวยการส่วนข่าวและรายการ ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการส่วนแผนงานและพัฒนางานประชาสัมพันธ์ สำนักประชาสัมพันธ์เขต 5, 9 มีนาคม 2541)

(2) การกำหนดเนื้อหาและการเขียนบทหนังตะลุง

เมื่อได้นายหนังที่เข้าร่วมดำเนินการแล้ว ทางหน่วยงานเป็นผู้กำหนดเนื้อหาที่จะเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ พร้อมทั้งเตรียมเอกสารพร้อมวิทยากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้านให้ และให้นายหนังเป็นผู้รับผิดชอบในการเขียนบทเตรียมการแสดงเอง และนำนายหนังบันทึกภาพ หรือเสียงเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มเป้าหมายในเขตพื้นที่รับผิดชอบต่อไป

“...มีเวลาให้นายหนังประมาณ 1 - 2 สัปดาห์ แล้วนัดอัดเทป โดยให้แสดงกลางแจ้งที่หน้า สทท. นครฯ (สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย จังหวัด นครศรีธรรมราช) มีคนมาดูด้วยเพราะตั้งโรงจริง มีการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้า โดยขอความร่วมมือจาก สวท. (สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย) มีแผ่นภาพประชาสัมพันธ์ล่วงหน้า พอมาเล่นจริงก็อัดเทป...” (สัมภาษณ์ จิรา วงศ์สวัสดิ์, ผู้สื่อข่าว สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช, 13 มีนาคม 2541)

(3) การผลิตเทปหนังตะลุง

เมื่อได้เทปหนังตะลุงต้นฉบับมาแล้ว ทางหน่วยงานจึงนำมาผลิตเป็นสำเนาเพื่อเผยแพร่ไปยังกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งในการผลิตนี้มีการดำเนินการอยู่ 2 รูปแบบด้วยกันคือ

รูปแบบที่ 1 หน่วยงานระดับจังหวัดเป็นผู้ผลิตและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มเป้าหมายในเขตพื้นที่รับผิดชอบต่อไป ได้แก่ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสงขลา และ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง

“...เมื่อผลิตเทปเสร็จ ทำสำเนา 2,000 ม้วน ทางสำนักงาน (ศึกษาธิการจังหวัดสงขลา) ก็จะส่งเทปผ่านไปยังศึกษาธิการจังหวัดทุกจังหวัดในภาคใต้ ส่วนที่สงขลาจะส่งผ่านสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ มอบต่อหอกระจายข่าว มอบให้หน่วยงานทางการศึกษาต่าง ๆ วัด สวท. (สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย) เป็นต้น... (สัมภาษณ์ จรูญ นราคร, หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรม สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสงขลา, 24 กุมภาพันธ์ 2541)

“...สสจ.พัทลุง (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง) ได้ อาศัยด้านเทคนิคบันทึกเสียงที่ สวท.พัทลุง (สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดพัทลุง) แต่ครั้งจะผลิตประมาณ 400 กว่าม้วน โดยเอาจำนวนหอกระจายข่าว เป็นหลัก... การเผยแพร่จะส่งหอกระจายข่าว สถานีวิทยุ เสียงตามสาย...” (สัมภาษณ์ สุพจน์ อินมณเฑียร, นักวิชาการสุขศึกษา สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง, 25 มีนาคม 2541)

รูปแบบที่ 2 หน่วยงานระดับเขตเป็นผู้ผลิต แล้วจัดส่งไปยังหน่วยงานระดับจังหวัดในเขตรับผิดชอบเพื่อเผยแพร่ไปยังกลุ่มเป้าหมายต่อไป ได้แก่ สำนักประชาสัมพันธ์ เขต 5 สุราษฎร์ธานี สำนักประชาสัมพันธ์ เขต 6 สงขลา ศูนย์อบรม และพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคใต้ นครศรีธรรมราช สำนักงานปศุสัตว์ เขต 9 สงขลา ศูนย์สารนิเทศ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

“...สปข.5 (สำนักประชาสัมพันธ์เขต 5) รับผิดชอบ 8 จังหวัดภาคใต้ตอนบน เมื่อ สปข.5 หรือสถานีทั้งวิทยุและโทรทัศน์ในเขตความรับผิดชอบ ของ สปข.5 ผลิตสื่อก็มักมีการหมุนเวียนกันใช้หรือทำสำเนาเมื่อสถานีอื่น ๆ ด้วย...” (สัมภาษณ์ ภาวิณี ศศานนท์, ผู้อำนวยการส่วนข่าวและรายการ ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการ ส่วนแผนงานและพัฒนางานประชาสัมพันธ์ สำนักประชาสัมพันธ์เขต 5, 9 มีนาคม 2541)

3) ขั้นตอนการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

3.1) ช่องทางการเผยแพร่และระยะเวลาการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

จากการศึกษาพบว่า หน่วยงานที่ใช้เทปหนังตะลุงเป็นสื่อเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์นั้น ส่วนใหญ่มีช่องทางการเผยแพร่ ดังนี้คือ

(1) ช่องทางหลัก ได้แก่ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน

“...ผลิตเทป 2,000 กว่าม้วน โดยเน้นการเผยแพร่ทาง หอกระจายข่าวมากที่สุด...” (สัมภาษณ์ พนิดนาฏ วิสุทธิธรรม, นักวิชาการสาธารณสุข ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคใต้, 16 มีนาคม 2541)

(2) ช่องทางรอง ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง เสียงตามสาย หน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ การฝึกอบรม การจัดนิทรรศการ

ส่วนระยะเวลาการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์นั้น จากการศึกษาพบว่า หน่วยงานได้กำหนดระยะเวลาการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ไว้ โดยในช่วงของการรณรงค์กำหนดให้เผยแพร่ซ้ำบ่อย ๆ ในกรณีที่เป็นการกลอนหนังสือเรื่องสั้น แต่หลังจากนั้นก็ไม่สามารถเผยแพร่ ได้ตลอดโดยไม่ได้กำหนดระยะเวลาเอาไว้ ยกเว้นกลอนหนังสือที่อาจมีเงื่อนไขกำหนด เช่น การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งระบุวันเลือกตั้งเอาไว้ เป็นต้น ในกรณีที่เป็นการหนังสือเรื่องยาว เมื่อเผยแพร่ไปในเขตพื้นที่หนึ่งแล้วได้รับความสนใจ ก็จะมีการนำเทปไปหมุนเวียนใช้ในพื้นที่อื่นได้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานในสังกัดระดับกรมเดียวกันคือ สำนักประชาสัมพันธ์เขต 5 และสำนักประชาสัมพันธ์เขต 6 กรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งรับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่ภาคใต้ทั้งหมด

“...การเผยแพร่อย่างเช่นเรื่องประชาธิปไตย ก่อนเลือกตั้งก็เผยแพร่อยู่เสมอ ๆ รวมทั้งทำสำเนาเทปให้สถานีวิทยุในเขต 6 ช่วยเผยแพร่ด้วย พอใกล้ ๆ วันเลือกตั้งก็จะเผยแพร่ซ้ำบ่อย ๆ ... บางเรื่องไม่ได้ส่งทุกจังหวัด แต่ถ้าสถานีทั้งวิทยุและโทรทัศน์เขาสนใจก็จะมาหยิบยืมไปใช้หรือถ่ายเทปไปใช้ได้... (สัมภาษณ์ ประเสริฐ ศรีระสันต์, สำนักประชาสัมพันธ์เขต 6, 24 มีนาคม 2541)

3.2) จำนวนการผลิตเทปหนังสือ

จากการศึกษาพบว่า จำนวนการผลิตเทปหนังสือของแต่ละหน่วยงานนั้นขึ้นอยู่กับจำนวนกลุ่มเป้าหมาย และงบประมาณในการผลิตเป็นหลัก โดยส่วนใหญ่ใช้จำนวนหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านเป็นเกณฑ์ ซึ่งจำนวนการผลิตมีตั้งแต่ 100 - 2,000 ม้วน

“...แต่ละครั้งจะผลิตเทปประมาณ 400 กว่าม้วน โดยเอาจำนวนหอกระจายข่าวเป็นหลัก แต่หากเทปมีน้อยก็จะคำนวณจากสถานีอนามัยตำบล แล้วส่งทางหอกระจายข่าวหมุนเวียนกันไป (สัมภาษณ์ สุพจน์ อินมณเฑียร, นักวิชาการสุศึกษา สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง, 25 มีนาคม 2541)

4) ขั้นตอนการติดตามและประเมินผล

จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่การติดตามและประเมินผลของหน่วยงาน เป็นเพียงการติดตามผลและประเมินผลกระบวนการเท่านั้น เช่น จำนวนหมู่บ้านที่ได้รับสื่อ เป็นต้น ส่วนการติดตามและประเมินผลที่เกิดขึ้น หรือผลกระทบนั้นไม่ค่อยได้ดำเนินการ เช่น ความรู้ของประชาชนที่ได้รับจากการฟังเทปหนังตะลุง และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชน เป็นต้น ทั้งนี้เพราะหน่วยงานไม่ได้จัดงบประมาณสำหรับการติดตามและประเมินผล ขาดบุคลากรที่มีประสบการณ์ด้านนี้ และต้องใช้เวลาานาน

“...ในส่วนของสำนักงาน (สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาคใต้) จะมีการติดตามเพียงแค่ว่าสื่อที่ผลิตไปถึงพื้นที่ใดบ้าง เช่น เมื่อให้เงินอุดหนุนหน่วยงานใด ก็จะขอให้หน่วยงานนั้นส่งรายงานมาว่าได้เผยแพร่สื่อไปที่ใดบ้าง...” (สัมภาษณ์ พิสุทธิ์ เจริญฤทธิ์, เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาคใต้, 23 มีนาคม 2541)

“...ผมผลิตสื่อเองก็จริง แต่ไม่มีความรู้เรื่องการติดตามและประเมินผล ซึ่งบุคลากรที่จะทำในส่วนนี้ก็ไม่มี งบประมาณก็ไม่มี และคงต้องใช้เวลายาวนานมาก... ส่วนใหญ่ก็ติดตามเพียงว่าเทปที่ส่งไปได้ออกบ้างหรือไม่...” (สัมภาษณ์ สุพจน์ อินมณฑียร, นักวิชาการสุศึกษา สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง, 25 มีนาคม 2541)

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกเจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน และนายหนังตะลุงที่เข้าร่วมดำเนินการ ในด้านความคุ้มค่าหรือต้นทุนของการใช้เทปหนังตะลุงเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สรุปความคิดเห็นได้ว่า ได้ผลดีคุ้มค่าการลงทุน เพราะเป็นสื่อที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดี และลงทุนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด เพราะส่วนใหญ่หน่วยงานจะจัดการแสดงสดหนังตะลุง แล้วบันทึกเทปโทรทัศน์ออกเผยแพร่ ในขณะที่เดียวกันก็บันทึกเสียงตัดตอนออกทางสถานีวิทยุกระจายเสียง และออกกระจายข่าวด้วย จึงเท่ากับจ้างศิลปินหนังตะลุงเพียงครั้งเดียว แต่สามารถผลิตสื่อได้หลายประเภท

“...การใช้สื่อหนังตะลุงคิดว่าค่อนข้างคุ้มค่ากับการลงทุนเพราะอย่างที่ สปช.6 (สำนักประชาสัมพันธ์เขต 6) ทำ คือให้แสดงสดที่หน้า สปช. อัดเทปทั้งโทรทัศน์ และบางครั้งก็อัดเทปเสียงสำหรับวิทยุกระจายเสียงด้วยทำทีเดียวได้หลายอย่าง...” (สัมภาษณ์ ประเสริฐ ศรีระสันต์, สำนักประชาสัมพันธ์เขต 6, 24 มีนาคม 2541)

“...คิดว่าได้ผลคุ้มค่า เพราะจากการประเมินในการเล่นครั้งต่อ ๆ ไป นั้น เมื่อแฉะเวียนเข้าไปในหมู่บ้านเดิม ผมก็จะไปตามถึงโครงการที่เคยทำไว้ และเคย วรรณคดีผ่านสื่อหนังสือตลก โดยถามกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ก็ได้รับคำตอบว่า มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมาก...” (สัมภาษณ์ หนังสือจรรยา น้อย หัวโหร, 25 มีนาคม 2541)

ทั้งนี้การใช้เทปหนังสือตลกเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ก็มีทั้ง ข้อเด่นและข้อด้อยดังต่อไปนี้

4.1) ข้อเด่น

(1) หนังสือตลกสามารถเข้าถึงประชาชนในกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ได้ เป็นอย่างดี เพราะใช้ภาษาใต้เป็นส่วนใหญ่ แม้จะมีการพูดภาษากลางบ้าง แต่ในมุขตลก หรือบทที่ชาวบ้านมักให้ความสนใจนั้น ศิลปินหนังสือตลกจะกำหนดให้อยู่ที่ตัวละครที่พูด ภาษาใต้

(2) หนังสือตลก มีความบันเทิงสนุกสนานเป็นหลัก นายหนังสือ ตลกเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการเล่นและกำหนดเนื้อหาเพียงผู้เดียว ดังนั้นจึงสามารถสอดแทรกเนื้อหาสาระไว้ในความบันเทิงเมื่อใดก็ได้ ในจังหวะที่เหมาะสม ไม่ว่าจะในบทเจรจาที่ ตลกชวนหัวหรือบทร้องที่มีความไพเราะ และจดจำได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปินหนังสือ ตลกในปัจจุบันจะประยุกต์เอาเพลงสมัยใหม่ที่กำลังเป็นที่นิยมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการ แสดงด้วย

(3) หนังสือตลก เป็นศิลปวัฒนธรรมของชาวภาคใต้ มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน และยังคงได้รับความนิยมจากประชาชนโดย ทั่วไป

(4) การใช้เทปหนังสือตลกเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สามารถกระตุ้นความสนใจของผู้ฟังให้เกิดความตระหนักและสนใจข้อมูลข่าวสาร และ เกิดความกระตือรือร้นเพื่อค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมจากสื่ออื่น ๆ

(5) การใช้เทปหนังสือตลกเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ผู้ฟัง สามารถรับฟังได้ในขณะที่กำลังทำกิจกรรมอื่นไปด้วยก็ได้

(6) การใช้เทปหนังตะลุงเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สามารถนำไปเผยแพร่ซ้ำบ่อย ๆ ได้ เป็นการตอกย้ำให้ผู้ฟังจดจำข้อมูลข่าวสารความรู้อื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

(7) สื่อหนังตะลุง เป็นสื่อที่ให้ความรู้โดยทั่วไปอยู่แล้ว เพราะนายหนังทุกคนมีคุณสมบัติชอบค้นคว้าหาความรู้ ประชาชนมักให้การยอมรับนับถือ ดังนั้นในการใช้เทปหนังตะลุงเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จึงทำให้ประชาชนได้รับความรู้เพิ่มขึ้นอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนที่ไม่ชอบอ่านหนังสือ

4.2) ข้อด้อย

(1) สื่อหนังตะลุง เป็นสื่อที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไป ส่วนกลุ่มวัยรุ่นจะไม่ค่อยนิยม แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถและในด้านการปรับเนื้อหาและลีลาการเล่นของศิลปินหนังตะลุงด้วย

(2) ในการเผยแพร่บางครั้งเป็นการส่งผ่านจากหน่วยงานหลายทอดไปยังหอกระจายข่าว ซึ่งไม่สามารถติดตามได้ว่าเทปหนังตะลุงนั้นได้รับการเผยแพร่ตามช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมหรือไม่ บางครั้งก็อาจจะไม่ได้เผยแพร่ เพราะข้อมูลข่าวสารที่ส่งไปยังหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านนั้นมีมากมายจากหลายหน่วยงาน

(3) คุณภาพของเทปหนังตะลุง หากการผลิตใช้เทปที่มีคุณภาพต่ำและระบบการบันทึกเสียงไม่ดีจะทำให้เทปไม่น่าสนใจ อายุการใช้งานน้อยลง ทำให้การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ไม่ได้ผลเท่าที่ควร

(4) จำนวนเทปที่ผลิตบางครั้งไม่เพียงพอต่อจำนวนหอกระจายข่าว หรือสถานีวิทยุกระจายเสียง การหมุนเวียนเทปอาจไม่ทั่วถึง

(5) การใช้เทปหนังตะลุงเพื่อการประชาสัมพันธ์อาจขาดอรรถรสไปบ้าง เพราะผู้ฟังไม่ได้เห็นตัวเซตหนังตะลุง

3. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานด้านการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงาน สามารถสรุปปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานการใช้เทปหนังตะลุงเป็นสื่อเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ได้ดังต่อไปนี้ คือ

1. ผู้บริหารบางหน่วยไม่เห็นความสำคัญของการใช้สื่อหนังตะลุงเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
 2. การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง เพราะไม่มีการวางแผนระยะยาว เป็นการดำเนินงานเฉพาะหน้าในแต่ละปี บางครั้งขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้บริหารแต่ละคน บางครั้งขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ ซึ่งโยกย้ายสลับเปลี่ยนหน่วยงานและไม่มีการประสานงานต่อ ทำให้การประชาสัมพันธ์ไม่ต่อเนื่อง
 3. การสนับสนุนงบประมาณ ส่วนใหญ่จะได้ไม่เพียงพอแก่ผู้บริหารโครงการ จำเป็นต้องบริหารงบประมาณให้เพียงพอ ทำให้อาจได้จำนวนเทปหนังตะลุงไม่เพียงพอ หรือ คุณภาพไม่ดีพอ
 4. นายหนังตะลุงบางคนยังอาจไม่เข้าใจเนื้อหาทางวิชาการอย่างลึกซึ้งและไม่สามารถนำเนื้อหาที่เป็นประเด็นที่หน่วยงานต้องการนำเสนอไปถ่ายทอดให้ผู้ฟังรับทราบได้ทั้งหมด ทั้งนี้เพราะหน่วยงานส่วนใหญ่มิได้มีการตรวจสอบบทหนังตะลุงก่อน และเนื่องจากศิลปินหนังตะลุงส่วนใหญ่มิได้มีการเขียนบทโดยละเอียด มีเพียงเค้าโครงเรื่องย่อ ๆ เท่านั้น
4. การใช้สื่อหนังตะลุงเรื่องการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในอนาคต

จากการศึกษาพบว่า หน่วยงานส่วนใหญ่ ทั้งนี้จากความเห็นของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์จำนวน 13 คนยังเห็นความสำคัญและยังจะใช้สื่อหนังตะลุงเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ต่อไป โดยเห็นว่าสื่อหนังตะลุงยังคงเข้าถึงประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทห่างไกลได้ดี แต่จะไม่เน้นกลุ่มวัยรุ่น เพราะพบว่ากลุ่มวัยรุ่นไม่นิยมหนังตะลุงมากนัก ดังนั้นจะต้องผลิตสื่ออื่น ๆ เสริมในส่วนที่สื่อหนังตะลุงยังเข้าไม่ถึง มีเพียงเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพียง 1 หน่วยงานเท่านั้น ที่เห็นว่าแนวโน้มในการใช้สื่อหนังตะลุงในอนาคตโดยหวังว่าจะให้เกิดผลนั้นทำได้ค่อนข้างยาก เพราะขาดความต่อเนื่อง

(ข) รูปแบบเทปหนังตะลุง ประเภทเนื้อหาหนังตะลุง และรูปแบบการนำเสนอของ บทหนังตะลุง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาจากเทปหนังตะลุงทั้งหมด 9 ชุด โดยแบ่งเป็นกลอนหนังตะลุง 6 ชุด และหนังตะลุงเรื่องสั้น 3 เรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาจากกลอนหนังตะลุงและหนังตะลุงเรื่องสั้น มีประเด็นดังต่อไปนี้ คือ

1. รูปแบบของเทปหนังตะลุง

จากการศึกษาพบว่า เทปหนังตะลุงทั้งหมดมีการนำเสนอ 2 รูปแบบคือ

1) กลอนหนังตะลุง เป็นรูปแบบกลอนหนังตะลุงสั้น ๆ ความยาว 3-15 นาที มีเนื้อหาเพื่อการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารโดยตรง ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 6 ชุด คือ

- (1) ชุด “โครงการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย”
- (2) ชุด “โครงการศิลปินพื้นบ้านต่อต้านโรคเอดส์”
- (3) ชุด “โครงการภูมิปัญญาเพลงพื้นบ้านสถานงานอนามัย”
- (4) ชุด “โครงการโรคเลือดจางทาลัสซีเมีย”
- (5) ชุด “โครงการโรคเอดส์”
- (6) ชุด “โครงการเพิ่มประสิทธิภาพป้องกันกำจัดโรคปากและเท้าเปื่อย”

2) หนังตะลุงเรื่องสั้น จำนวน 3 ชุด มีเนื้อหาสอดแทรกข้อมูลข่าวสารเนื้อหาการประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ

- (1) โครงการประกันสังคม หนังตะลุงเรื่องสั้น 1 ชุด จำนวน 14 เรื่อง ความยาวเรื่องละประมาณ 30 นาที
- (2) โครงการรณรงค์ป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติด หนังตะลุงเรื่องสั้น “บัญชาสวรรค์” ความยาว 2 ชั่วโมง
- (3) โครงการประชาสัมพันธ์ป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดหนังตะลุงเรื่องสั้น “ไม่สิ้นหวัง” ความยาว 3 ชั่วโมง

2. ประเภทของเนื้อหาที่เผยแพร่ประชาสัมพันธ์

จากการศึกษาพบว่า เทปหนังตะลุงที่ใช้เพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานทั้ง 9 ชุดนั้น มีการนำเสนอเนื้อหาดังต่อไปนี้คือ

- 1) การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย
- 2) การประกันสังคม
- 3) การรณรงค์ป้องกันกำจัดโรคปากและเท้าเปื่อย
- 4) การสาธารณสุข ซึ่งแบ่งออกได้ ดังนี้
 - 4.1) การควบคุมและป้องกันโรคเอดส์
 - 4.2) การสาธารณสุขมูลฐาน
 - 4.3) การควบคุมและป้องกันโรคเลือดจางทาลัสซีเมีย
 - 4.4) การควบคุมและป้องกันอุบัติเหตุ
 - 4.5) การรณรงค์ป้องกันปัญหายาเสพติด

ซึ่งมีรายละเอียดของเนื้อหาที่นำเสนอในแต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

1. การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีกลอนหนังตะลุง ทั้งหมด 20 กลอน โดยนำเสนอเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีประเด็นการนำเสนอ ดังนี้

1) ความเป็นมาของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย ประวัติความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ ดังบทกลอนที่ว่า

“...ประชาธิปไตยของเราตั้งแต่สองสี่เจ็ดสิบห้า	ยี่สิบสี่มีฉันทันทีก็เวลาผ่าน
แล้วพระปกเกล้าท่านประสาธพระราชาชน	ระบอบการประชาธิปไตย
เลิกสมบูรณาญาสิทธิราช	แล้วมอบอำนาจอให้ประชาชนเรามาเป็นใหญ่
มีกษัตริย์เป็นประมุขนี้กะเปลื้องทุกขภัย	ให้มวลไทยร่มเย็นเหมือนเช่นเดิม...”

(หนังผวน สำนวนทอง)

2) เชิญชวนให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทน ให้เลือกผู้แทนเป็นพรรคและมีให้ชายเสียงชายสิทธิ ดังบทกลอนที่ว่า

“...อรุณรุ่งเวลานี้จะมาถึง	เป็นวันซึ่งสำคัญพี่น้องนำกว่าวันไหน
วันเกิดสิทธิเสรีมีทั่วไทย	สิทธิของใครไปใช้สิทธิที่ติดตัว

<p> อย่างนอนหลับทับสิทธิ์ที่ติดตัว ต้องใช้สิทธิ์อย่างรอบคอบทั้งครอบครัว พรรคการเมืองมีมากแล้วหลากหลาย ถ้าท่านชอบพรรคใดนี่ก็จะใจผูกพัน ท่านอย่าไปเลือกตั้งหวังอำมิส อย่าหลงผิดคิดค่าตัวนี้ก็จะเท่ากับวัวควาย </p>	<p> ไปลงบัตรอย่าให้เสียทั้งเมียผัว ดูให้ทั่วทุกพรรคหลักสำคัญ นโยบายทำได้จริงนะคือสิ่งที่ไผ่ผืน จงยึดมั่นหนึ่งพรรคหากว่ารักนโยบาย อย่าเอาสิทธิ์อันมีค่านำมาขาย อย่าหลงกลอุบายหัวคะแนน...” </p>
---	--

(หนังสือ นวนทอง)

3) หน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยกลอนหนังสือดังกล่าวดังถึงหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีชื่อมีหน้าที่เพียงจัดสรรด้านวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาเท่านั้น แต่ยังคงต้องทำหน้าที่อื่น ๆ เช่น ด้านกฎหมาย ด้านการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล ดังบทกลอนที่ว่า

<p> “...ใช่ขอป้อลูกรังหรือฝิ่งลูกท้อ บอกว่าผิดกฎหมายแล้วก็ไม่นำพา เราเข้าใจผิดมาในหน้าที่ อยากจะบอกหน้าที่ของผู้แทน นั่นคือออกกฎหมายใช้บังคับ ดังกระทู้อาณัฐบาลที่ผ่านมา ตรวจสอบการทำงานรัฐบาลด้วย </p>	<p> นี่คือข้อผิดที่มีปัญหา ก็เพราะว่าหวังให้ได้คะแนน ไม่ใช่มี ส.ส.ขอทำแผน แล้วจำให้แม่นแน่ชัดก็ในรัฐสภา คอยประดับความเดือดร้อนคนทั่วหน้า แล้วแก้ปัญหาคอนอย่างสนใจ ถ้าไม่สวยต้องคัดถ้าไม่สวยต้องจัดการนี้มากน้อยใหญ่...” </p>
---	--

(หนังสือ นวนทอง)

4) การเตรียมตัวและตรวจสอบเอกสารในการเลือกตั้ง นำเสนอเกี่ยวกับเรื่องการเตรียมตัวของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เช่น เตรียมสำรวจรายชื่อในทะเบียนบ้านให้ถูกต้อง และตรวจรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ดังบทกลอนที่ว่า

<p> บัตรทะเบียนสำมะโนครัวทั่วทุกผู้ เมื่อบกพร่องต้องเกินตัดตามอัตรา อย่างนอนหลับทับสิทธิ์คิดเอียงซ้าย ก่อนวันเลือกตั้งรายชื่อที่สำนักงาน </p>	<p> “...อย่าดูแคลนจงสำรวจเตรียมตรวจตรา ครบถ้วนอยู่ขาดเกินนี้ประเมินหา ถึงเวลาจะได้ใช้ทันการ หูไปนาตาไปไรไม่แก่นสาร หรือสถานเลือกตั้งตั้งแต่วัน...” </p>
--	---

(หนังสือ นวนทอง)

5) การเลือกตั้งเป็นพรรค โดยชี้ชวนให้ประชาชนเลือกตั้งเป็นพรรค และชี้ให้เห็นผลเสียของการเลือกหลายพรรคจะทำให้การทำงานของรัฐบาลไม่ราบรื่นและไม่ต่อเนื่อง ดังบทกลอนที่ว่า

“...เลือกหลายพรรครักหลายคนเห็นผลชัด	เกิดช่องขัดบริหารงานเสียหาย
ตัวอย่างที่ไม่ดีนี่ก็มีมากมาย	ถ้าใจง่ายหลายรักมักเสียการ
รักพรรคไหนใส่ทั้งพรรคจะรักไม่ผิด	ควรใช้สิทธิหวงแทนเป็นแก่นสาร
ด้วยหวังผลทุกคนหวังตั้งรัฐบาล	แล้วบริหารบรรจบครบสี่ปี...”

(หนังสือ สำนวนทอง)

6) คุณสมบัติที่ควรพิจารณาของผู้รับสมัครเลือกตั้ง โดยชี้ให้เห็นว่าต้องเป็นคนสัตย์ซื่อมือสะอาด มีอุดมการณ์ทำงานเพื่อชาติให้เป็นที่ปรากฏ ดังบทกลอนที่ว่า

“...เลือกตั้งครั้งนี้จะน้อยผู้จำหน่าย	ให้ท่านทั้งหลายใคร่ครวญถ้วนถี่
ได้เห็นกันทั่วใครชั่วใครดี	ก่อนที่ใช้สิทธิควรพิจารณา
เป็นคนสัตย์ซื่อทั้งมือสะอาด	ไม่ใช่อำนาจให้เป็นปัญหา
ได้ยืนกับหูได้ดูกับตา	ได้เห็นคุณค่ารู้ทั้งราคา
พรรคไหนอุดมการณ์นี้ทำงานเพื่อชาติ	ปรากฏบทบาทมีสง่าราศี
พรรคที่ทำตนกะหวังมากมี	ทำที่ช่วยเหลืออ้างเพื่อประชา
อ้างเพื่อปากท้องของคนจนยาก	หลังจากทุจริตอาชีพอิจฉา
พี่น้องแยกได้กะโปรดใช้ปัญญา	พิจารณาผู้สมัครทุกคน...”

(หนังสือ สำนวนทอง)

7) รณรงค์มิให้ประชาชนขายสิทธิขายเสียง โดยให้ประชาชนคำนึงถึงศักดิ์ศรีของตน และชี้ให้เห็นว่าผลเสียที่เกิดจากการเลือกผู้แทนที่ซื้อสิทธิเสียง ดังบทกลอนที่ว่า

“...อย่าเชื่อคนชวนอย่าควรให้คิด	ถ้าเขาซื้อสิทธิเขาคิดวางแผน
เหมือนซื้อวัวควายจ่ายค่าตอบแทน	เพื่อหวังคะแนนได้เข้าสภา
หลบเสียงกฎหมายชักย้ายวางแผน	เพื่อเป็นผู้แทนที่แสนปรารถนา
หุ้มเทหุทุกอย่างกะเพื่อสร้างศรัทธา	พอเข้าสภาคิดหากำไร
เราเลือกคนผิดเอาสิทธิไปขาย	เกิดความเสียหายหลายสิ่งยิ่งใหญ่
ไม่ได้พิจารณาประชาธิปไตย	ตั้งใจยังคิดใช้สิทธิเสรี...”

(หนังสือ สำนวนทอง)

8) ตอกย้ำวันเลือกตั้ง โดยระบุนวันเลือกตั้ง เชิญชวนให้ประชาชนออกไปใช้สิทธิ และให้เห็นความสำคัญของการเลือกตั้ง ดังบทกลอนที่ว่า

“...สิบเจ็ดพฤศจิกายนอำมหิต	ไปใช้สิทธิให้สิ้นทุกถิ่นฐาน
เลือกพรรคที่ท่านหวังตั้งรัฐบาล	เข้าบริหารบ้านเมืองกะเรื่องสำคัญ
เลือกคนดีที่สามารถความคาดหมาย	ท่านทั้งหลายเลือกใครต่างไผ่ฝัน
ยามเช้าแดดส่องโปรดจ้าวัน	ไปเลือกสรรผู้สมัครตะพีน้อง”

(หนังสือ นวนทอง)

9) ชี้ให้ประชาชนเห็นถึงวิธีการที่นักการเมืองใช้ในการซื้อสิทธิเสียงของประชาชนว่ามีหลายวิธี เช่น การจัดเลี้ยง การแจกข้าวของ เป็นต้น ดังบทกลอนที่ว่า

“...ประชาธิปไตยมีเลือกตั้งยังรายอีกหลายเรื่อง	นักการเมืองเลี้ยงแลกแจกข้าวของ
ทั้งแกว้วคั่วควายลงท้ายกอง	ส่วนมากห้องถิ่นทำส่วนตำบล
เลือกผู้ใหญ่ใส่กำนันกะแข่งขันขอ	อบต. แก้วทั่วทุกหน
เข้านั้นทอนรอนริดสิทธิชน	เราต้องทนดูตายมาหลายคราว...”

(หนังสือ นวนทอง)

10) ชี้ให้เห็นถึงพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้พระราชทานการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยทรงมอบอำนาจให้กับประชาชนมิใช่คนเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ดังบทกลอนที่ว่า

“...ที่ทรงขอมอบอำนาจนี้กะราษฎรถ้วนหน้า	ให้ประชาธิปไตยแผ่ไพศาล
โดยทั่วตนคนผองเพราะต้องการ	พระองค์ท่านประสงค์จ้านใน
แต่พระองค์ไม่ทรงขอมอบอำนาจ	ให้พวกราชการเลวเล่นเหลวไหล
หรือบางตนคนเหล่าเผ่าพวกใด	นำพาไปตบตาประชาชน...”

(หนังสือ นวนทอง)

2. การประกันสังคม มีหนังสือเรื่องสั้น ซึ่งประกอบด้วย บทกลอนและบทพูดความยาวประมาณ 30 นาทีต่อเรื่อง จำนวน 14 เรื่อง ซึ่งมีประเด็นการนำเสนอ ดังนี้

1) บทบาทของการประกันสังคม โดยบทหนังสือเรื่องสั้นได้กล่าวถึงการทำงานที่จำเป็นต้องมีการทำประกันสังคม เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะมีหน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือ

ดั่งบทสนทนาของยายสมใจซึ่งมีลูกชายชื่อนายลอย และปวยไม่มีผู้ดูแล และเจ้าชายเหมสุวรรณซึ่งออกเยี่ยมเขียนราษฎรได้ให้ความกระจ่างว่าหากนายลอย ทำประกันสังคมก็จะมีหน่วยงานประกันสังคมเข้ามาดูแล ดังนี้

...เจ้าชายเหมสุวรรณ: ออ ถ้าอย่างนั้นเสียทีแล้ว เราควรที่จะทำงานนะครั
 ยาย เดียวนี้ทั้งรัฐบาลและบริษัททุก ๆ บริษัทหรือว่า
 หน่วยงานทุก ๆ หน่วยงานจะต้องมีการประกันสังคม
 ให้กับคนงาน เพราะฉะนั้นเมื่อนายลอยเขาทำงาน
 ไม่ได้มีการประกันสังคมเกิดขึ้น การเจ็บไข้ได้ป่วย
 ต่อมาก็คือเป็นอย่างนี้ครับาย ย ถ้าหากว่ายายหรือ
 นายลอยได้ไปทำงานต่อที่โรงงานหรือโรงงานที่เขามี
 ประกันสังคมให้แก่ นายลอยขึ้นมา นายลอยจะไม่ต้อง
 เจ็บปวดทรมานทวายอยู่เดี๋ยวตายอย่างนี้ครับ เขาจะมา
 ดูแล แล้วก็การเจ็บไข้ได้ป่วยของนายลอย เขาจะไม่
 ทอดทิ้งนายลอยอยู่อย่างนี้หรือครับ...

(หนังประเสริฐ นวลแก้ว)

2) หลักการประกันสังคม โดยบทหนังตะลุงได้อธิบายถึงหลักการประกันสังคมซึ่งประกอบด้วย 3 ฝ่าย คือรัฐบาล นายจ้าง และลูกจ้าง นำเงินสมทบกันทั้ง 3 ฝ่าย เพื่อเป็นกองทุนทดแทนแก่ลูกจ้าง เมื่อเกิดการเจ็บป่วย คลอดบุตร ทูพพลภาพ ดั่งบทหนังตะลุงที่ว่า

...เท่ง: ที่นี้การที่มึงเข้าอบรม เข้าไปฟังคำบรรยายได้ความรู้ไหรบ้างมั่ง
 ไอ้เนือย

หนุเนือย: ได้หลายอย่างแหละพี่หลวง หรือไม่ได้ละ คือว่าที่หลังนั้น
 หากว่าเราเข้าสมัครงานพี่หลวงเหอ ต้องเลือกเองงานที่เขา
 ประกันสังคมมาแล้ว ที่นี้ตามใจบริษัทไหน ตามใจร้านไหน
 ต้องทำ ที่บริษัทที่มีลูกจ้างไม่ต่ำกว่าสิบคนขึ้นไป เพราะว่า
 บริษัทนั้น ๆ เขาต้องทำประกันสังคมเอาไว้แล้ว เข้าใจมัย
 ถึงที่นี้พนักงานที่ได้เข้าทำงานได้เข้าประกันสังคมไว้แล้วนั้น
 ที่นี้นายจ้างจะหักส่วนรายได้ไว้ คือว่าเงินรายได้นี้เขาจะหักหนึ่ง
 จุดห้าเปอร์เซ็นต์แหละ ถึงที่นี้พาไปสมทบกันสมทบกันหลาย ๆ
 ฝ่าย คือว่าของบริษัทส่วนหนึ่ง แล้วก็รัฐบาลออกให้ส่วนหนึ่ง
 สมมุติว่าเราทำงานเดือนหนึ่งเราได้ห้าพันพันนี้ เขาจะหักไว้เจ็ดสิบห้า
 บาทเพื่อไปสมทบกับนายจ้างเจ็ดสิบห้าบาท แล้วไปสมทบกับของ

รัฐบาลอีกเจ็ดสิบล้านบาท รวมแล้วเป็นเงินสองร้อยยี่สิบล้านบาท นี่เงินจำนวนนี้เขาเรียกว่าเอามาเป็นเงินตอบแทนที่เราได้เข้าประกันสังคมเอาไว้ เข้าใจไหมพี่หลวง

(โหระ = อะไร หรือ = ทำโหระ อย่างไร พันนี้ = อย่างนี้)

เท่ง: ออ...เอ้อแค่นได้พอที่ไอ้เนี่ย

หนูเนี่ย: ทีนี้หากว่าเจ็บไข้ได้ป่วยพี่หลวงเหอ เมื่อเราปฏิบัติงานอยู่เราจะได้อำนาจพยาบาล คือว่าโรงพยาบาลไหนก็ได้หรือบางทีทางสำนักงานประกันสังคมจะบอกโรงพยาบาลให้หรือบางทีถ้าหากมีความจำเป็นจริง เราเข้าโรงพยาบาลไหนก็ได้ เวลาคลอดบุตรก็คลอดฟรี ๆ และยังได้เงินชดเชยค่าที่หยุดงานหลาว ทีนี้ถ้าเกิดอุบัติเหตุถึงทุพพลภาพ มือตีนหัก จนไม่มีความสามารถที่จะไปทำงานเลี้ยงดูตัวเองได้ เขายังให้เงินช่วยเหลือเลี้ยงดูอีกเป็นเวลา 15 ปีพี่หลวง

เท่ง: เอา ถ้าพันนั้นมันนำท่านะไอ้เนี่ย

หนูเนี่ย: มันนำท่าแหละ ทีนี้ถ้าตายก็จะได้รับเงินค่าทำศพ เท่ากับค่าแรงงานขั้นต่ำถึงร้อยเท่า ถ้าเราทำเดือนละห้าพันบาทเท่ากับว่าเราได้เงินหนึ่งหมื่นสามพันสองร้อยบาท...

(หลาว = อีก ด้วย พันนั้น = อย่างนั้น)

(หนังสือพิมพ์ ภาคกฤษฎี)

3) หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลงานประกันสังคม โดยกล่าวถึงหน่วยงานที่รับผิดชอบงานประกันสังคม คือ

3.1) ระดับนโยบาย คือ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

ดังบทกลอนที่ว่า

“...โดยมีสำนักงานการประกัน	ให้ชนชั้นลูกจ้างกระจ่างใส
หนึ่งกระทรวงแรงงานจัดโดยรัฐบาลไทย	ชั่วชีวาน่าห่วงใยเรื่องคุ้มครอง
จึงได้มีสวัสดิการด้านรักษา	ชั่วชีวาแต่ละคนไม่หมั่นหมอง
ตั้งแต่แรกเกิดจนตายได้คุ้มครอง	เพื่อปกป้องลูกจ้างในทางดี
แต่ลูกจ้างร่วมกายกับนายจ้าง	ช่วยกันสร้างความสุขทุกวิถี
เข้าประกันสังคมเหมาะสมดี	สมควรมีหลักประกันอย่างมั่นคง...”

(หนังสือพิมพ์ เสียงเสนอ)

3.2) ระดับภูมิภาค คือสำนักงานประกันสังคมจังหวัด
 ดงบพหนึ่งตะลุงที่ว่า

...จนท.ประกันสังคม: มีอะไรก็ติดต่อมาทางประกันสังคมนะ
 ถ้าที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีก็ให้โทรศัพท์มาที่
 282283 ถ้ามาด้วยตัวเอง ก็ให้ขึ้นไปอาคาร
 ส่วนราชการ ชั้น 3 ของศาลากลางจังหวัด...

(หนังสือของ กุหลาบสีม่วง)

4) ผลประโยชน์ของการประกันสังคมที่ลูกจ้างได้รับ

4.1) ผลประโยชน์ตอบแทนโดยทั่วไป กรณีเจ็บป่วย อุบัติเหตุ ค่า
 รักษาพยาบาลและคลอดบุตร ผู้ประกันตนจะได้รับความช่วยเหลือโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย
 ใด ๆ ดังบทกลอนที่ว่า

“...จึงขอให้พวกเรานั้นเข้าประกันสังคม มีความเหมาะสมเจ็บไข้หรือว่าได้ป่วยลง
 ทั้งกองทุนหรือหน่วยงานที่รัฐบาลเขาตั้งไว้ เราทั้งหลายคงสมอารมณ์ประสงค์
 ยามเราเจ็บไข้หรือว่าได้ป่วยลง จุดประสงค์รักษาค่าพยาบาล
 ทางประกันสังคมเขาจัดจ่ายให้ เราทั้งหลายถือว่ามาตรฐาน
 เราทำงานด้านไหนในหน่วยงาน ค่าเกิดการอุบัติเหตุไม่ว่าประเภทใด
 อันขาดหักแขนหักขาช่วยค่ารักษา ทั้งค่าหยุดยาลูกเมียไม่ต้องเสียใคร
 อธิบายคร่าว ๆ ให้พอพี่น้องได้เข้าใจ เข้าโรงพยาบาลครั้งไหนจ่ายแบบไตรมาส...”

(ใคร = อะไร)

(หนังสือประเสริฐ นวลแก้ว)

4.2) กรณีเจ็บป่วย ซึ่งผู้ประกันตนหรือภรรยาจะได้รับผลประโยชน์
 กรณีประสบอันตรายถึงแก่ชีวิต ดังบทหนึ่งตะลุงที่ว่า

...มหาอำมาตย์: เมื่อทำแล้วก็เอาเงินประกันสังคมที่ทางนายจ้าง ไม่ว่าจะ
 เป็นเอกชนหรือองค์กรของรัฐนี้แหละ ไม่ว่าจะท่านจะเจ็บไข้ได้ป่วย
 ประสบอันตรายถึงกับเสียชีวิต เมียท่านต้องได้...

(หนังสือเสริมศิลป์ ศ. ก้นทองหล่อ)

4.3) กรณีคลอดบุตร ผู้ประกันตนหรือภรรยาของผู้ประกันตนจะ
 ได้รับเงินช่วยเหลือคนละ 3,000 บาท ดังบทหนึ่งตะลุงที่ว่า

...จนท.ประกันสังคม: ผู้หญิงผู้ชายได้ทั้งนั้น คืออย่างนี้ ถ้าสมมุติว่าถ้าพี่มีภรรยา แล้วภรรยาของพี่คลอด แล้วพี่ทำงาน พี่เป็นคนทำประกันสังคมไว้ไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาลไหน ไม่ว่าจะเป็นเอกชน หรือหมอตาแยที่บ้านก็แล้วแต่ ทางประกันสังคมมอบเงิน 3,000 บาท ทันทีต่อ 1 คน...

(หนังสือพิมพ์ เรื่องดิษฐ์)

ทั้งนี้การคลอดบุตร ภรรยาที่จดทะเบียนสมรสของผู้ประกันตน จะได้รับเงินจากสำนักงานประกันสังคม ดังบทหนังสือที่ว่า

...ปรียา: อ้าวกัน ถ้าอย่างนั้นเธอรีบกลับเถอะ ไปกล่อมสามีเธอให้เลิกจาก ต่อมเหล่านี้จะ แล้วก็ตอนนี้ไปจดทะเบียนสมรสเรียบร้อยหรือยัง

หงส์ทอง: ยังคะ ยังไม่ได้จดทะเบียน

ปรียา: ไปจดทะเบียนสมรสให้เรียบร้อยนะจะ เวลาคลอดลูก เธอต้องได้มี โอกาสเบิกเงินด้วย

หงส์ทอง: เงินที่ไหนจะ

ปรียา: เงินประกันสังคม เขาจะมอบให้กับภรรยาของผู้ที่ทำงานบริษัทนั้น ๆ...

(หนังสือพิมพ์ นื่องประเสริฐ)

4.4) กรณีทุพพลภาพ ผู้ประกันตนจะได้รับเงินค่ารักษาพยาบาล ค่าบำบัดค่าอุปกรณ์เทียม และเงินทดแทนการขาดรายได้จากการทำงานเป็นเวลา 15 ปี ดังบทหนังสือที่ว่า

...ชุมพล: กรณีทุพพลภาพ ก็จะได้รับค่ารักษาฟรี รวมทั้งเงินทดแทนการขาดรายได้เป็นเวลา 15 ปี ได้รับการบำบัดพร้อมอุปกรณ์เทียม...

(พันหรือ = อย่างไร)

(หนังสือพิมพ์ รักษ์วงศ์)

รูปแบบของเงินสวัสดิการในการประกันสังคม โดยบทหนังสือได้อธิบาย เกี่ยวกับ สวัสดิการสังคมแบบมีเงินสมทบและไม่มีเงินสมทบ โดยส่วนที่ไม่มีเงินสมทบนั้น รัฐบาลให้แก่ลูกจ้างโดยอาศัยเงินงบประมาณที่เก็บจากภาษีอากร ส่วนสวัสดิการแบบมีเงินสมทบนั้นจะสามารถให้กองทุนประกันสังคมจ่ายประโยชน์ตอบแทนแก่ผู้ประกันตน 7 กรณี

...สมพร: เรื่องสวัสดิการสังคม หรือการประกันสังคมมันพันหรือสะลูก

ชุมพล: การประกันสังคมมีอยู่ 2 ประเภทคือ หนึ่งสวัสดิการแบบไม่มีเงินสมทบ หมายความว่า รัฐเป็นฝ่ายจัดให้แก่สมาชิกของรัฐ โดยอาศัยเงินงบ

ประมาณที่เก็บจากภาษีอากร แล้วก็นำมาจัดสวัสดิการให้ประชาชน โดยเป็นหน้าที่ของกรมประชาสงเคราะห์ ทำหน้าที่จัดให้แก่ประชาชนผู้ยากไร้ อนาคต คนชราที่ไม่มีผู้เลี้ยงดู คนไม่มีอาชีพ ไม่มีรายได้ในการเลี้ยงครอบครัว สวัสดิการแบบไม่มีเงินสมทบอีกอย่างหนึ่งก็ใช้กับพวกลูกจ้าง หรือผู้ใช้แรงงานต่าง ๆ โดยกฎหมายบังคับให้นายจ้างต้องจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับลูกจ้าง เช่น ลูกจ้างคลอดบุตร ลูกจ้างมีสิทธิคลอดได้เท่าไร นายจ้างจะต้องจ่ายให้ลูกจ้างเท่าไร เรื่องนี้เป็นสวัสดิการประเภทไม่มีเงินสมทบ คือหมายถึงคนที่มีโอกาสได้รับบริการนั้นไม่จำเป็นจะต้องจ่ายเงินสมทบแต่อย่างใด

สมพร: แล้วสวัสดิการสังคมอีกรูปแบบหนึ่งล่ะลูก เขาเรียกว่าอะไรจะ

ชุมพล: เขาเรียกว่าสวัสดิการแบบมีเงินสมทบ

สมพร: อ้อ...มันพันหรือล่ะลูก แบบนี้

ชุมพล: สวัสดิการแบบมีเงินสมทบนี้มีมากกว่ายี่สิบปีแล้ว แต่ที่จะพูดวันนี้ก็คือกฎหมายประกันสังคมเมื่อปี พ.ศ. 2533 โดยกำหนดให้กองทุนประกันสังคมจ่ายประโยชน์ทดแทนแก่ผู้ประกันตน 7 กรณีด้วยกัน...

(หนังสือตรี รักษ์วงศ์)

5) ข้อคิดในการเลือกทำงาน โดยบทหนังตะลุงได้ให้ข้อคิดเตือนใจแก่ผู้หญิงในการเลือกทำงานที่เหมาะสม โดยเฉพาะผู้หญิงชาวชนบทที่มีการศึกษาน้อย และต้องการหางานทำในเมือง

...เท่ง: เออ...เรื่องนี้มันพอที่เราคิดได้ ให้คนแต่เรามันอยู่บ้านนอกคอกนา แผลและน้อง เวลานี้ทุกซ่เหลือเกิน ที่นี้รัฐบาลเขาต้องการว่าให้ช่วยชาวบ้าน ชาวบ้านแค่ยากจนให้มันหายยากจนแต่ถ้าหากว่าไปสมัครในเมือง เราไม่มีความรู้ เออ...เข้ามาสมัครแค่บ้านนอกคอกนาก็ ไม่มีโรงงานให้เราสมัคร เออ...ไอ้มันยังลุดช่องว่างอยู่เหมือนกันล่ะ ที่นี้ข้อสองไอ้คนไกลอยู่แค่ไกล ๆ ก็ดี ไม่สามารถจะไปสมัครแค่โรงงานแค่ตรงไหนได้ เพราะหนึ่ง ทางไปกะกันดาร สองไม่รู้จักใคร ไม่รู้จักก็ไปพูดแค่ไหน ทำไรอันนี้ น่ากลัวเหมือนกัน ที่นี้น้องสาวของฉันทั้งสองคนก็เดินทางไปแล้ว ที่นี้ขอร้องล่ะน้องเหอเรื่องสมัครงานต้องแลให้ดี งานแค่เราเห็นว่าถูกต้องสำหรับเรานั้นแหละดี แล้วว่างานแค่ไม่จำเป็นเท่าไรเราอย่าไปเที่ยวสมัคร ทุกวันนี้ต้องแลหนังสือพิมพ์ เขาก็เขียนบอกทุก ๆ ครั้ง ทุกวันแล้วแล้วว่างาน

ไหนควรสมัคร งานไหนไม่ควรสมัคร งานไหนควรหยุด งานไหนไม่ควรหยุด เออ...เรื่องงานตกเขียวเรื่องหนึ่ง น้องต้องจำไว้ว่าพวกงานตกเขียวไม่ควรสมัคร...

(อิชวย = จะช่วย แค่ยากจน = ที่ยากจน แค่บ้านนอก = ที่บ้านนอก
อึเดินทาง = จะเดินทาง)

(หนังสือพิมพ์ เกื้อสกุล)

6) เชิญชวนให้ทำประกันสังคม โดยชี้ให้เห็นว่าการประกันสังคมจะช่วยเหลือผู้ประกันตนได้ในกรณีเจ็บป่วยหรือทุพพลภาพ ดังบทกลอนที่ว่า

“...ทำประกันสังคมเกิดพี่น้องทั้งหญิงชาย ถ้าทำแล้วสบายหายทุกข์ใจ
เจ็บไข้ไม่สบายหรือทุพพลภาพ เราก็ทราบว่ามันช่วยได้ไม่เหลวไหล
เสียเล็ก ๆ น้อย ๆ ค่อยบายใจ ทำเข้าไปเกิดท่านประกันสังคม...”

(หนังสือของ กุหลาบสีม่วง)

3. การป้องกันกำจัดโรคปากและเท้าเปื่อย มีหนังสือเรื่องสั้นจำนวน 2 ตอน คือตอนที่ 1 อยากรู้เป็น อปร. และตอนที่ 2 อปร.คนเก่ง ซึ่งมีเนื้อหาหลักคือให้ความสำคัญกับการระดมชาวบ้านในพื้นที่ร่วมเป็นอาสาสมัครป้องกันโรคสัตว์ (อปร.) เพื่อเป็นแนวร่วมในการเฝ้าระวังการป้องกันกำจัดโรคปากและเท้าเปื่อยในสัตว์ โดยมีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

1) หน่วยงานที่รับผิดชอบในโครงการเพิ่มประสิทธิภาพป้องกันกำจัดโรคปากและเท้าเปื่อย ซึ่งได้แก่ กองควบคุมโรคระบาด กรมปศุสัตว์ ดังบทกลอนที่ว่า

“...กรมปศุสัตว์จัดทำสัมมนา เป็นเชิงวิชาการฝากจากหน่วยงาน
ด้วยกองควบคุมโรคระบาดปรารถนา กรมปศุสัตว์เล็งเห็นความสำคัญ
จึงรณรงค์ส่งเสริมเพิ่มผลงาน เพื่อเป็นการพัฒนาประชาชน...”

(หนังสือพิมพ์ ศ. โชคชัย)

2) ภารกิจของหน่วยงานตามโครงการเพิ่มประสิทธิภาพป้องกันกำจัดโรคปากและเท้าเปื่อย คือเพื่อให้ความรู้เรื่องควบคุมโรคระบาด ดังบทกลอนที่ว่า

“...ให้ความรู้เรื่องควบคุมโรคระบาด ท่านสามารถหาทางเพื่อสร้างสรรค์
เพื่อกำจัดโรคร้ายให้หายพลัน ประชาสัมพันธ์และป้องกันได้ผลดี

(หนังสือพิมพ์ ศ. โชคชัย)

3) สาเหตุของการเกิดโรคปากและเท้าเปื่อย โดยมาจากเชื้อไวรัสชนิดหนึ่ง เป็นโนสตรัว เช่น วัว ควาย แพะ แกะ หมู ดังบทหนึ่งตะลุงที่ว่า

...ขวัญเมือง: แล้วโรคนี้เขาเรียกว่ามันเป็นโรคปากเปื่อยและโรคเท้าเปื่อย
เกิดจากเชื้อโรคที่เรียกว่า...เปรียบภาษาอังกฤษว่าเชื้อไวรัส

สะหม้อ: มันมีแหล่งภาษานั้นกูไม่รู้ฟังนะเมืองนะ มีงต้องแหล่งภาษาบ้านเรา
ดีหว่าแหละนั้น

ขวัญเมือง: ถ้าแหล่งกับมีงนั้นต้องใช้ศัพท์ให้สูง ๆ สักหิด คือภาษาบ้านเรานั้น
เขาเรียกว่าโรคปากเปื่อยโรคตีนเปื่อย ที่นี้ฟังรู้ม้าย

สะหม้อ: เออ...ก็มิงแหล่งพั้นนั้นกูรู้แหละ แต่ว่าโรคที่มิงว่านี่เกิดมาอายุ
ปานนี้แล้ว กูไม่หอนเห็นนะเมืองนะ เห็นหมาบ้านกูไม่เห็นเป็น
ทีนะเมืองนะ

ขวัญเมือง: หมากับแมวไม่เป็นแน่แหละหม้อ เพราะว่าโรคนี้มันเป็นในวัว ควาย
แพะ แกะ แล้วกะหมู...

(แหล่ง = พุด ดีหว่า = ดิกว่า สักหิด = สักนิต รู้ม้าย = รู้ไหม
พั้นนั้น = อย่างนั้น ไม่หอน = ไม่เคย)

(หนังสือพิมพ์ ศ. โชคชัย)

4) บอกให้รู้ว่าภาคใต้เป็นเขตปลอดโรคปากและเท้าเปื่อย แต่จำเป็นต้อง
ป้องกันมิให้เกิด เพราะจะทำให้เกิดการแพร่ระบาดอย่างรวดเร็ว ดังบทหนึ่งตะลุงที่ว่า

...สะหม้อ: แต่ว่าวัวบ้านกู กูไม่หอนเห็นปากเปื่อย ตีนเปื่อยทีนะเมือง

ขวัญเมือง: แน่แหละหม้อ เพราะภาคใต้บ้านเราเป็นเขตปลอดโรคปากเปื่อยโรค
ตีนเปื่อย แล้วความจริงมันไม่ค่อยยังให้เห็นแล้วหม้อ

สะหม้อ: แล้วต้องกลัวไหร ในเมื่อบ้านเราไม่เป็นทีเมือง

ขวัญเมือง: จริงแหละไอ้หม้อ เป็นเข้าสักตัวแล้วติดกันฉาดแหละ โรคนี้มัน
ติดต่อกันง่าย ง่ายหว่าโรคเอดส์ที่มิงว่าหลาว อีบอกให้...

(ไม่หอน = ไม่เคย ไม่ค่อยยัง = ไม่ค่อยมี ไหร = อะไร ฉาด = ทั้งหมด
ง่ายหว่า = ง่ายกว่า หลาว = อีก ด้วย)

(หนังสือพิมพ์ ศ. โชคชัย)

5) ช่องทางการติดต่อของโรคปากเปื่อยและเท้าเปื่อย โดยสัตว์ที่กินหญ้า
ในทุ่งเดียวกันก็สามารถติดโรคกันได้ เพราะเชื้อโรคออกจากสัตว์ที่ป่วย ทางน้ำลายทางลม
หายใจ สิ่งขับถ่าย หรือทางพาหะอื่น ๆ เช่น คน รถยนต์ รถบรรทุก เครื่องมือเครื่องใช้
ในการจับสัตว์ เป็นต้น ดังบทหนึ่งตะลุงที่ว่า

...ขวัญเมือง: กะวัวควายแพะแกะที่กินหญ้าในท้องเดียวกันแล้วนี่ ถ้ายังตัวหนึ่ง เป็นขึ้นแล้ว ตัวอื่นจะต้องเป็นกันฉาดแหละโรคนั้น...กูีบอกให้แหละ หมูในคอกมันกะเป็นทั้งคอกแหละ เพราะเชื้อโรคนี้นมันออกมาจาก สัตว์ที่ป่วย

สะหม้อ: แล้วมันออกมาทางไหนมั่งเมือง

ขวัญเมือง: ทางน้ำลาย ทางลมหายใจ แล้วกะสิ่งขับถ่าย จำพวกรถยนต์ รถบรรทุกที่วิ่งไปวิ่งมา รวมทั้งคนที่เดินไปเดินมากะเป็นสื่อนำเชื้อ โรคได้ แล้วพวกเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น ไม้ขีดจับหมู ไม้จิ้มฟันดีแรง แหะหม้อเหอ กูีบอกมึง ไอ้ตัวนี้แหละที่ถ้าไม่ทำให้เกลี้ยง ไม่ทำให้สะอาด ต้องล้างกับน้ำยาฆ่าเชื้อมก่อน ถ้าไม่ล้างกะทำให้เกิดการ แพร่ระบาดของโรคนี กูีบอกให้ไอ้หม้อ...

(ท้อง = ทุง ถ้ายัง = ก็ยัง กะ = ก็ อีบอก = จะบอก)

(หนังสือพิมพ์ ศ. โชคชัย)

นอกจากนั้นยังมีหนทางการติดต่อของโรค จากการลักลอบย้ายสัตว์จากที่ หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ดังบทหนึ่งตะลุงที่ว่า

...สะหม้อ: แล้วที่มึงว่าปากชิตบ้านเราเป็นเขตปลอดโรค แล้วมันอีเป็นเขตปลอด โรคได้หรือ กูอีเถียงมึงนิ

ขวัญเมือง: กูยอมรับว่ามึงฉลาดไอ้หม้อ ที่มึงถามพั้นนี้ แต่ที่กูบอกแล้วว่าการ ลักลอบย้ายสัตว์จากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่ง แล้วที่สำคัญถ้าสัตว์พวกนั้น เป็นโรคพวกเราเดือดร้อนแน่ ๆ หม้อเอ๊ย...

(อีเป็น = จะเป็น ได้หรือ = ได้อย่างไร อีเถียง = จะเถียง)

(หนังสือพิมพ์ ศ. โชคชัย)

6) ลักษณะทั่วไปของสัตว์ที่ป่วยเป็นโรคปากและเท้าเปื่อย สัตว์จะมีอาการ ซึม เป็นไข้ มีแผลในปาก เจ็บปาก ไม่กินอาหาร มีแผลที่กีบทำให้เดินลำบาก ถ้าเป็น กับสัตว์เล็กอาการถึงตาย แต่ถ้าเป็นสัตว์ใหญ่บางครั้งอาจไม่ตาย แต่เลี้ยงไม่โต ดังบท หนึ่งตะลุงที่ว่า

...ขวัญเมือง: อาการทั่วไปสัตว์มันจะซึมแหละไอ้หม้อ มันเป็นไข้ มีแผลในปาก ทำให้น้ำลายไหลยิดเป็นฟอง แล้วเจ็บที่ปาก ไม่กินอาหาร ต่อมา

อาการหนักขึ้นหนักขึ้น ถึงกับล้มที่นั่ง ข้าเป็นแผลที่ก้นทำให้เดินลำบาก ถ้าเป็นกับลูกมันถึงตาย แต่ถ้าเป็นในสัตว์ใหญ่ ๆ แล้วบางทีก็ไม่ตาย แต่ว่าเสี่ยงไว้กะไม่ใหญ่...

(หนังสือพิมพ์ ค. โชคชัย)

7) ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากโรคปากและเท้าเปื่อย นอกจากสัตว์จะล้มป่วยจนบางครั้งถึงตายแล้ว ยังส่งผลต่อการส่งออกสัตว์ไปยังต่างประเทศด้วย เพราะสัตว์ที่เป็นโรคจะนำเชื้อโรคไปด้วย ทำให้ต่างประเทศขาดความเชื่อถือในสินค้าประเภทนี้และไม่รับซื้อ ดังบทหนังสือที่ว่า

...ขวัญเมือง: ไ้หม้อ...ถ้าวัวเป็นโรคทั้งเมือง หมูเป็นโรคทั้งคอก มิงว่าไม่เสียหายหรือ แล้วที่นี้มันเป็นปัญหาในระดับชาติเนอู้อีกบอกให้ไ้หม้อ และถ้าบ้านเรายังโรคนี้ต่างปะเทศเขาจะไม่ซื้อสัตว์ของบ้านเรา เพราะเขารังเกียจ เขากลัวว่าวัวบ้านเราควายบ้านเราอิพาโรคไปติดวัวควายบ้านเขา"

(หรือ = อย่างไร อี = จะ)

(หนังสือพิมพ์ ค. โชคชัย)

8) การป้องกันการแพร่ระบาดของโรคปากและเท้าเปื่อย โดยบอกวิธีการป้องกัน โดยมีประเด็นดังนี้

(8.1) ให้ความรู้กับชาวบ้านในเรื่องโรคปากและเท้าเปื่อย เพื่อให้ช่วยกันดูแลสัตว์เลี้ยง ถ้ามีอาการที่น่าสงสัยให้รีบแยกสัตว์ออกโดยเร็ว เพื่อป้องกันการแพร่ระบาด แล้วรีบแจ้งให้สัตวแพทย์มาฉีดวัคซีน และระวังสื่อนำโรคซึ่งได้แก่คน สัตว์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ดังบทหนังสือที่ว่า

...สะหม้อ: แล้วเรอิทำพันหรือสะเมือง เกิดโรคโนบ้านเรานิ

ขวัญเมือง: แล้วยากไอโหรหลาว เรากะให้ความรู้กับชาวบ้านในเรื่องนี้ แล้วเรอบอกชาวบ้านให้เขาช่วยกันดูแลสัตว์ที่เลี้ยงไว้ ถ้ามีอาการที่ว่าหรือสงสัยกะให้ผูกไว้เพื่อไม่ให้ไปติดกับตัวอื่น ถ้าเห็นของเพื่อนทำทำอิเป็น เรตต้องแซบแยกวัวของเรออย่าให้ไปติด แล้วแซบแจ้ง

สัตว์แพทย์มาฉีดวัคซีนป้องกันโรค ข้อสำคัญต้องระวังสื่อนำโรค
ทั้งหลาย ทั้งคน ทั้งสัตว์ แล้วเครื่องมือของใช้ไหนพินนี้...

(พันพริอ = อย่างไร ไอโหรหลาว = อะไรอีก อีเป็น = จะเป็น
แบบ = รีบ เร่ง ไหรพินนี้ = อะไรพวกนี้)

(หนังสือพัฒนา ศ.โชคชัย)

(8.2) ต้องรีบทำลายซากสัตว์ที่ตายและห้ามมิให้บริโภคเนื้อสัตว์ที่ตาย
จากโรคปากและเท้าเปื่อย เพราะจะทำให้เชื้อโรคแพร่กระจายยิ่งขึ้น ดังบทหนึ่งตะลุงที่ว่า
...ขวัญเมือง: ...ถ้ามันเป็นโรคตาย มึงจะต้องรีบทำลายซากมันเสียก่อน มึงอย่า
เที่ยวเอาไปแจกพี่น้องมึงละไอ้หม้อ กูอืบอกให้

สะหม้อ: ไสละ

ขวัญเมือง: มึงอย่าเที่ยวเอาไปแจกพี่น้อง

สะหม้อ: พันพริอออย่าเอาไปแจกพี่น้อง กะวัวบ้านเรากินได้

ขวัญเมือง: มึงอย่าลิมนะ ถ้าสัตว์เป็นโรค ถ้ากินเนื้อมันนะ มึงนะอีเป็นตัวแพร่
โรคได้ดี เนื้อไปถึงไหนโรคไปถึงนั่นแหละหม้อเอ๋ย...

(กะ = ก็ อี = จะ ไสละ = ทำไมละ พันพริอ = อย่างไร)

(หนังสือพัฒนา ศ.โชคชัย)

(8.3) ควรกักสัตว์ที่ซื้อมาใหม่ไว้ก่อน เพื่อให้แน่ใจว่าไม่มีโรค ซึ่ง
อาจนำมาติดต่อสัตว์ตัวอื่น ๆ ได้ ดังบทหนึ่งตะลุงที่ว่า

...ขวัญเมือง: แล้วต่อไปมึงอีซื้อวัวของมึงมาสักตัวนึง มึงต้องกักมันไว้ก่อนนะ
เพื่อให้แน่ใจว่ามันไม่เอาโรคมาติดต่อเพื่อน...

(หนังสือพัฒนา ศ.โชคชัย)

(8.4) ควรแจ้งสัตวแพทย์ทันที เมื่อเห็นอาการผิดปกติของสัตว์ ดัง
บทหนึ่งตะลุงที่ว่า

...ขวัญเมือง: มึงไม่ต้องกลัวไอ้หม้อ เพราะเราป้องกันได้ แล้วเราต้องให้พี่น้อง
ชาวบ้านช่วย ๆ กัน ถ้าว่าเราเห็นไอโหรผิดปกติให้เราแจ้ง
สัตวแพทย์ทันทีแหละไอ้หม้อ...

(ไอโหร = อะไร)

(หนังสือพัฒนา ศ.โชคชัย)

(8.5) เมื่อต้องการขนย้ายสัตว์ควรให้สัตวแพทย์ต้นทางตรวจสอบก่อน
 ...ขวัญเมือง: ที่สำคัญคือว่าถ้าใครอื่นขนย้ายหรือว่าซื้อสัตว์มาจากที่อื่น กะเราให้
 สัตวแพทย์ต้นทางตรวจสอบก่อน เราทำให้ถูกต้องตามกฎหมาย
 แหละไอ้หม้อ บ้านเราก็หาไมโรคนี่ ชาวบ้านกะไม่เดือดร้อน
 เข้าใจม่าย...

(อี = จะ กะ = ก็)

(หนังสือพิมพ์ ค. โชคชัย)

- บทบาทของอาสาสมัครป้องกันโรคสัตว์ (อปร.) เพื่อช่วยเฝ้าระวังป้อง
 กันโรคระบาดสัตว์ ดังบทหนึ่งตะลุมที่ว่า

...สะหม้อ: ที่มึงว่ามึงเป็นอาสาสมัครเป็นอาสาไอ้โหร

ขวัญเมือง: อาสาสมัครป้องกันโรคสัตว์แหละไอ้หม้อ กูกะต้องให้ความรู้กับ
 ชาวบ้าน ต้องระวังไม่ให้โรคระบาดเกิดขึ้นในหมู่บ้านของเรา

สะหม้อ: แล้วถ้าวัวกูเป็นโรค กูมาบอกมึงได้ม่ายไอ้เมือง

ขวัญเมือง: ได้แหละไอ้หม้อ และที่สำคัญคือว่าถ้าโรคเกิดขึ้น แล้วทางสัตวแพทย์
 เขากะระดมอาสาสมัครป้องกันโรคฉีดวัคซีน เรากะต้องร่วมกันจับสัตว์
 เลี้ยงมาฉีดวัคซีนกันแหละไอ้หม้อ

สะหม้อ: แล้วกูเป็นอาสาสมัครกันได้ม่ายไอ้เมือง

ขวัญเมือง: ได้แหละ ถ้ามึงเป็นอาสาสมัคร มึงกะต้องอบรมฝึกการฉีดวัคซีน ทีนี้
 มึงกะต้องช่วยเฝ้าระวังโรคได้เลยไอ้หม้อ

สะหม้อ: ถ้าพันนั้น กูกะไปสมัครกับมึงบ้างแหละเมือง...

(ไอ้โหร = อะไร ได้ม่าย = ได้ไหม กะ = ก็)

(หนังสือพิมพ์ ค. โชคชัย)

9) การรักษาพยาบาลสัตว์ที่เป็นโรคปากและเท้าเปื่อย โดยให้เอาเกลือป่น
 ล้างแผลที่ลิ้นและในช่องปากของสัตว์ ทายาที่หม้อให้ที่ปากและที่กีบเท้าของสัตว์ และ
 ฉีดวัคซีน ดังบทหนึ่งตะลุมที่ว่า

...ขวัญเมือง: ส่วนการรักษาแผลกะง่ายนิดเดียว กะให้เอาเกลือป่นนี้ล้างแผลที่ลิ้น
 และในช่องปาก แล้วทายาสิม่วงที่หม้อให้มา ทาแผลที่ปากและที่
 ตีนวัว มึงทำให้ทุก ๆ วันแล้วไม่นานกะหาย ส่วนตัวอื่น ๆ ที่มันยัง

ไม่เป็นโรคกะให้สังเกตอาการ ถ้าเป็นโรคกะให้เข้ารับรักษาสำหรับ
วัวตัวอื่น ๆ ที่อยู่ไกลออกไปกะให้เจ้าของกักไว้เดี่ยววัวอู้อิวัดซินหมอ
มาฉีดให้...

(กะ = ก็ แขนบ = รีบ เร่ง อี = จะ)

(หนังสือพัฒนา ศ. โชคชัย)

10) ความสำคัญของการฉีดวัคซีนสัตว์ คือช่วยควบคุมมิให้โรคลุกลาม
ทำให้สัตว์สร้างภูมิคุ้มกันขึ้นมาป้องกันโรคได้

...เนือย: พันหรือละหมอ การฉีดวัคซีนไหน

หมอ: การฉีดวัคซีนถือว่าสำคัญมากในการควบคุมมิให้โรคลุกลาม เพราะ
วัคซีนจะช่วยให้สัตว์สร้างภูมิคุ้มกันขึ้นมาป้องกันโรคได้ พันนี้ต้องช่วยกันบอก
ให้ชาวบ้านร่วมกันจับวัวไปฉีดวัคซีน ไม่งั้นโรคจะระบาดมากขึ้น”

(พันหรือ = .อย่างไร ไหร = อะไร พันนี้ = อย่างนี้)

(หนังสือพัฒนา ศ. โชคชัย)

11) ความสำคัญของการเป็นอาสาสมัครป้องกันโรคสัตว์ (อปร.) เพื่อ
ช่วยกันในการเฝ้าระวังการเกิดโรคระบาดสัตว์ ช่วยฉีดวัคซีนป้องกันโรคสัตว์ เพื่อ
ประโยชน์ของส่วนรวม มีลักษณะในเชิงเชิญชวนให้เป็น อปร. เพราะมี อปร.น้อย

...หมอ: ดีแล้วแหละช่วยกันทุกคน แล้วอย่าลืมบอกชาวบ้านให้ช่วยกันคนละไม้
คนละมือ ทำของฉีดวัคซีน นัดรวมกันตามจุดหมู่บ้านละ 2 - 3 จุด
ที่สำคัญคือไม่ต้องฉีดนัด เพราะเรามีอาสาสมัครน้อย เราต้องฉีดกัน
อีกหลาย ๆ จุด ถ้าวัวตัวไหนไม่ได้ฉีดวัคซีนนี้กะอาจเกิดโรคได้ แล้ว
ทำให้โรคกระจายไปหลาย

ขวัญเมือง: พันนั่นแหละครับ ใครฉีดนัด ถ้าวัวเขาเป็นโรคนี้ เราก็อยาไปแล

เขาตะ

สะหม้อ: ดีเหมือนกันละพันนั่น ตัดหางปล่อยวัดเลย

เนือย: ไม่รู้ตัดหางวัวหรือหางคน

สะหม้อ: มึงหยุดเสียทีแหละเนือย แล้วคนมันมีหางไหนละ กูเพลงคำพังเพย
หอรอก คือเราไปต้องไปสนใจไอ้พวกเห็นแก่ตัวพวกนั้นหอรอกนะ

หมอ: เอาแหละไปกันได้แล้ว เรากะได้ควบคุมโรคกันได้ทัน ช่วยกันคนละไม้
คนละมือ บ้านเราจะได้เป็นเขตปลอดโรคปากเปื่อยและดินเปื่อย

ระหม้อ: ถ้าพันนั้น พวกผมจะไปนัดกันมั่งพรรคพวก ต่อเดี๋ยวนัดชาวบ้านกันว่า
เรามาฉีดวัคซีนป้องกันโรคกัน...

(พันนั้น = อย่างนั้น แผลง = พุด อี = จะ)

(หนังสือพิมพ์ ค. โชคชัย)

12) แสดงภูมิความรู้ของอาสาสมัครป้องกันโรค (อปร.) ให้เห็นว่า
อปร.คนเก่งคืออะไร ดังในบทหนึ่งตะลุงที่หม้อให้ “ขวัญเมือง” เป็นผู้ช่วยคอยอธิบายข้อ
สงสัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับโรคระบาดสัตว์ให้ชาวบ้านฟัง ดังนี้

...เมื่อ: แล้วกินหญ้าในท้องเดียวกันกะเป็นแหละ

หม้อ: เมือง ช่วยอธิบายที่เพราะคุณเมืองนี้เป็นอาสาสมัคร

ขวัญเมือง: แน่นอนแล้ว เพราะโรคนี้มันติดต่อกันง่าย วัวกินหญ้าในท้องเดียวกัน
ลมนี้แหละพัดเอาเชื้อโรคจากตัวที่เป็นโรคกระจายออกไป หรือแม้แต่
รถยนต์ และคนที่เดินไปเดินมากะเป็นตัวนำโรคได้ เพราะเชื้อโรค
ออกมากับลมหายใจ และสิ่งขับถ่ายของตัวที่มันป่วยอยู่แล้ว”

(ท้อง = ทุง กะ = ก็)

(หนังสือพิมพ์ ค. โชคชัย)

4. การสาธารณสุข มีบทกลอน 7 กลอนจากเทบ 3 ชุด โดยมีประเด็นการ
นำเสนอ ดังนี้

4.1 การควบคุมและป้องกันโรคเอดส์

(1) การติดต่อของโรคเอดส์ นำเสนอเกี่ยวกับการติดต่อของโรค
เอดส์ ซึ่งเกิดจากการเที่ยวล่าส่อนทางเพศ ติดต่อกันทางเพศสัมพันธ์จากสามีถึงภรรยา และ
ส่งผลไปถึงทารกในครรภ์ด้วย ดังบทกลอนที่ว่า

“...การเที่ยวเตร่เสนาหาเป็นอาจฉ โดยมาจากสาเหตุเพศสัมพันธ์ เกิดโรคเอดส์ทุกเขตคามลูกสามร้าย ขอเตือนหนุ่มสาวโปรดจงเข้าใจ โปรดยับยั้งโปรดระวังโปรดรอ ลูกเต้าหน้าหน่อติดพอกกลับมา	สิ่งมลทินเกิดมีราศีระคาย ต่างกลัวกันทั้งเมืองเรื่องเสียหาย เป็นแล้วตายไม่หลงเหลือเป็นเหยื่อไฟ อย่าไปชุกชนโรคปนกลับมา เป็นแล้วหนอไม่หมอรักษา อยู่ในครรภ์ไม่พันอันตราย...”
---	---

(โครงการศิลปนิพนธ์บ้านต่อต้านโรคเอดส์: หนังสือนครินทร์ ชาทอง)

การติดต่อของโรคเอดส์ นำเสนอเกี่ยวกับช่องทางการติดต่อของโรคเอดส์ เช่น การเพศสัมพันธ์ การใช้เข็มฉีดยาร่วมกัน การใช้ของมีคมร่วมกัน เป็นต้น ดังบทกลอนที่ว่า

“...ยอมแพร่เชื้อเหลือง่ายเข้าสู่ร่างกายคน ร่วมกามกลไลหิตจะติดกับ
อีกทางหนึ่งพึงแจ้งแสดงว่า เข็มฉีดยาตั้งรวมฉีดยาร่วมเข็ม
ของมีคมโกนแกะเขี่ยแกะเสียม ใช้ร่วมเล่มกันตลอดเดือนว่าไม่ปลอดภัย
น่ากลัวยิ่งสิ่งอันสัมพันธ์เพศ เป็นสื่อเอดส์เร็วยิ่งกว่าสิ่งไหน
เลิกเร่รักรักเล่นจะเป็นภัย จงพอใจคู่ของตัวคือผัวเมีย”

(โครงการศิลปนิพนธ์บ้านต่อต้านโรคเอดส์: หน้งนกรินทร์ ชาทอง)

“...อย่ามั่วรักมั่วง่ายหลายคู่นอน เกิดสาส์นสักทีแล้วจะไม่ชี้ไม่เสีย
พวกไม้ป่าเดียวกันนั้นคลอเคลีย ระวังเสียให้ตีตีเขี้ยวอีตีดเอดส์กันแหละ”
(บทกลอน ร้อนถึงเทวา: ศสม.ภาคใต้)

(2) การป้องกันการติดเชื้อเอดส์ นำเสนอเกี่ยวกับการป้องกันโรคเอดส์โดยให้มีการตรวจเลือดก่อนมีเพศสัมพันธ์ ใช้ถุงยางอนามัย และไม่มั่วสุ่มทางเพศ ดังบทกลอนที่ว่า

“...เชื่อเถอะป่าวหาสาวดี ๆ ตรวจเลือดก่อนที่จะนอนกับใคร
เลือดไม่บวกจะสะดวกสบาย รู้ให้ได้พอหายสงสัย
กันเรื่องยุ่งต้องเตรียมถุงมีชัย สมัยนี้ควรจะมีติดตัว
พี่ ๆ น้อง ๆ นักท่องเที่ยว มักจะเสียที่ไม่ใช่เมียผัว
พบแฟนใหม่ขอให้นึกกลัว ใหม่กับเราไม่รู้เก่ามาแต่ใคร...”

(โครงการศิลปนิพนธ์บ้านต่อต้านโรคเอดส์: หน้งนกรินทร์ ชาทอง)

4.2 การสาธารณสุขมูลฐาน มีบทกลอน 3 กลอน โดยมีประเด็นการนำเสนอ ดังนี้

(1) ความเป็นอยู่พื้นฐานภายในบ้านเรือน ซึ่งเน้นความสะอาด สวยงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย สุขอนามัยต่าง ๆ เช่น ความสะอาดของน้ำดื่ม น้ำใช้ การจัดส้วมให้อยู่ห่างจากบ่อน้ำ การกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์แมลงวันและยุง การจัดตั้งคอกสัตว์ซึ่งควรให้อยู่ห่างจากบ้าน และการกำจัดมูลสัตว์ เป็นต้น ดังบทกลอนที่ว่า

“...อ...ถึงขยะฝาปิดตั้งไว้มันคง จะทิ้งลงให้ตรงที่แล้วดีจริง
ที่บ่อน้ำสาวหอมมันสวยงามมิดชิด ฝาปิดกันทั้งเข้าชั้นทุกสิ่ง

ส้วมรดน้ำให้สมความเป็นจริง
 ออ...ราวตากผ้ายังไม่ทำไว้หน้าบ้าน
 โรคที่ว่ามันคงไม่มาติดต่อ
 แล้วไม่มีน้ำขังว่าจริงไหมน้อง
 ตึมน้ำใช้เขาจัดไว้ถูกที่
 อันนี้หุงต้มจัดไว้สมฐานะ
 ของบนบ้านช่างสวยจ้านสาวจัด
 (วังซึกกรา = แอ่งน้ำขัง

น้องหญิงกันไว้ไกลห่างกันกับบ่อ
 จัดด้วยงานบ้านน้องหญิงจริงหนอ
 แผลงเพาะพันธุ์แมลงวันไม่มี
 ไม่มีวังซึกกรออยู่อย่างผาสูกซี
 อะนี่แหละหนาสาวโลกาภิวัดน์
 ออถูกสุขลักษณะเราไม่ชด
 ภูสันทัดทั้งจัดถูกที่ทั้งสี่ทิศ...”
 สวยจ้าน = สวยจริง)
 (บทกลอน เขียมบ้านน้อง: ศสม.ภาคใต้)

“...น้ำตึมน้ำใช้สาวเหอน้ำถ่ายโสโครก
 บ่อน้ำมีปล่องถูกต้องวิธี
 ส้วมซึมรดน้ำสร้างถูกตามหลัก
 ข้างส้วมห่างบ่อไม่ก่อโรคภัย
 นั้นคุระบายฝังมั่งนะน้องอย่าให้น้ำขัง
 คอกสัตว์จัดได้อยู่ห่างกับบ้านคน

ระวังโรคภัยตรวจให้ถ้วนถี่
 ต้องมีฝาปิดเพราะป้องกันพิษภัย
 รู้จักระวังน้ำขังซึมไหล
 ป้องกันน้ำไหลมันเข้าไปปะปน
 ระวังขุ่ยไซในฤดูฝน
 คิดควรกำจัดมูลสัตว์ให้ดี...”

(บทกลอน ความสุขพื้นฐาน: ศสม.ภาคใต้)

(2) การเลือกบริโภค โดยให้เลือกสรรบริโภคอาหารที่มีคุณค่าต่อร่างกายให้ครบ 5 หมู่ หลีกเลี่ยงอาหารที่มีสารพิษ เลือกบริโภคพืชผักพื้นบ้านและปลูกผักเลี้ยงปลาเพื่อการบริโภคเอง ดังบทกลอนที่ว่า

“...เรื่องอาหารรับประทานทุกวัน
 ประโยชน์มวลให้ครบถ้วนทั้งห้าหมู่ระน้อง
 เนื่อนมแกงผักไขมันผลไม้
 พวกสารเร่งให้กินเก่งโตใหญ่
 ควรหลีกเลี่ยงอย่าไปเสี่ยงชีวิต
 เลือกอาหารผักพื้นบ้านท้องถิ่นระน้อง

ควรสรรหาให้คุณค่ากับร่างกาย
 รู้จักชนิดไม่ให้ผิดเป้าหมาย
 เลือกเอาได้ที่ไม่มีสารพิษ
 ผงใส่สีใช้วิธีผิด ๆ
 คิดเลี้ยงปลาปลูกผักหญ้ากินเอง
 รู้จักกินให้จำเพาะเหมาะสม...”

(บทกลอน กินอยู่สุขยุคโลกาภิวัดน์: ศสม.ภาคใต้)

4.3 โรคเลือดจางทาลัสซีเมีย มีบทกลอนหนึ่งตะลุงจำนวน 3 กลอน โดยนำเสนอในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

(1) ลักษณะอาการของผู้ป่วยโรคทาลัสซีเมีย นำเสนอเกี่ยวกับ ลักษณะและอาการของผู้ป่วยโรคเลือดจางทาลัสซีเมีย ที่ชาวบ้านเรียกว่าโรคป้าง หรือโรค ท้องมาน ผู้ป่วยมีลักษณะ เช่น ตาเหลือง ท้องโต แก้มบวมพอง จมูกบานแบน โหนก แก้มสูง ดังบทกลอนดังที่ว่า

“...สมัยก่อนคนแก่อ้างว่าป้างย่อย	ตาเหลืองลอยกระโหลกหนักแล้วนำสงสาร
ท้องโตแก้มบวมพองเป็นท้องมาน	หมูกบานแบนโหนกแก้มสูงดับม้ามโต
เวลาใช้อ่อนเพลียเหมือนกับโลหิตเสีย	ร่างกายผิปกดตมักจะมีอยู่ไซ
ผิวหนังคล้ำร่างกายไม่ค่อยโต	พุงพองโรซาสิบแข็งตีบตัน
สมองชาเนื่องจากว่าเม็ดโลหิต	เกิดอาการวิปริตผกผันผล...”

(หนังสือจรรยา น้อย หัวโทร)

(2) การติดต่อของโรคเลือดจางทาลัสซีเมีย คือติดต่อทางพันธุกรรม ไม่ใช่โรคติดต่อโดยทั่วไป ดังบทกลอนที่ว่า

“...ไม่ใช่โรคติดต่อข้อสำคัญ	อยู่ร่วมกันได้ทุกวันไม่เป็นไร
เป็นมาจากพันธุกรรมนำพาหะ	ต่อกันมาจากบรรพบุรุษสุวิสัย...”

(หนังสือจรรยา น้อย หัวโทร)

(3) ข้อควรปฏิบัติของผู้ป่วยโรคเลือดจางทาลัสซีเมีย นำเสนอเกี่ยวกับ ข้อควรปฏิบัติของผู้ป่วย เช่น บริโภคเนื้อสัตว์ ผักสด งดการสูบบุหรี่ ดื่มน้ำสะอาด และควร ดื่มน้ำชาหลังอาหารเพื่อช่วยในการดูดซึมธาตุเหล็ก เป็นต้น ดังบทกลอนที่ว่า

“...ข้อที่ควรปฏิบัติเป็นสัจจ	หมอเขายังแนะนำเป็นตำรา
ควรกินไก่ผักดิบเป็นประจำ	เป็นคำแนะนำของหมอนั่นคือข้อที่รักษา
งดการสูบบุหรี่ดื่มน้ำสะอาด	ทานน้ำชาหลังอาหารเป็นการดี
เพื่อเป็นการดูดซึมของธาตุเหล็ก	ให้ลดเล็กลงได้ไม่หมองศรี...”

(หนังสือจรรยา น้อย หัวโทร)

(4) การป้องกันการถ่ายทอดโรคให้ผู้อื่น ควรตรวจเลือดก่อนแต่งงาน เพราะถ้ามีลูกจะถ่ายทอดไปยังลูกได้ ดังบทกลอนที่ว่า

“...ไปตรวจโลหิตก่อนจะติดลูกโต	โรคนี้เป็นว่าจะรักษาไม่หาย
ไปเกิดหญิงชายหมองคงให้เหตุผล	เป็นพันธุกรรมจากบรรพชน...”

4.4 การควบคุมและป้องกันอุบัติเหตุ

มีบทกลอนเพียงบทเดียว โดยมีประเด็นการนำเสนอ ดังนี้

(1) สถานการณ์อุบัติเหตุในประเทศไทย ชี้ให้เห็นว่าอุบัติเหตุเป็นภัยที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตในอันดับสูงสุดของประเทศ ดังบทกลอนที่ว่า

“...อุบัติเหตุแล้วก่อให้เกิดเพทภัย ในเมืองไทยเป็นภัยอันดับหนึ่ง...”

(บทกลอน อุบัติเหตุ: ศสม.ภาคใต้)

(2) สาเหตุและการป้องกันอุบัติเหตุ โดยชี้ให้เห็นว่าอุบัติเหตุอาจเกิดจากความบกพร่องของคนที่ตั้งสุรา เสพยา ความประมาท หรืออาจเกิดจากสิ่งอื่น ๆ เช่น เครื่องจักรกล หรือภัยจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งทุกสาเหตุมีทางป้องกันแก้ไขได้

“...ออกแก้ปัญหานั้นแก้ที่สาเหตุเกิด	ประเสริฐแนววิธีการแก้ไข
ถ้าบางคนแล้วตัดหนทางกายใจ	เกิดภัยร้ายเพราะความไม่สมบูรณ์
นะบกพร่องของหูดตาแล้วกายจิต	คิดร้อนเร็วชวนเซให้เสียศูนย์
ตั้งสุรากินยาม้ามีมูล	พิษเพิ่มพูนการบกพร่องนั้นของคน
คนฆ่าคนแล้วคนตื่นให้ฆ่าละนิ	แล้วถ้าประมาทอาจย่อยยับดับสูญ...”

“...สันดานคนตื่นรนตามใจชอบ	ประกอบไม่ดีชีวิตถูกเผาผลาญ
ขาดความรู้หรือขาดความชำนาญ	ยอมก่อการนั้นเกิดภัยพาลมากมี
จะทำไหรนะจงปลอดภัยไว้ก่อนแม่นะ	แน่นอนได้ไม่ตายเล่นเป็นผี
กันก่อนเกิดเลศล้ำวิถี	หนีภัยยันต์ไม่เกิดอันตราย
คือคาดาวาเราอย่าไปประมาทกันแหละ	ออกถ้าผิดพลาดนั้นชีวิตอาจเสียหาย
รู้เท่าทันรู้ป้องกันเอาไว้	ให้แน่ชัดไม่เกิดอุบัติเหตุภัยสาวเหอ”

(บทกลอน อุบัติเหตุ: ศสม.ภาคใต้)

4.5 การรณรงค์ป้องกันปัญหายาเสพติด มีบทกลอนหนึ่งตะลุง 1 กลอน และบทหนึ่งตะลุงเรื่องสั้น 2 เรื่อง คือเรื่องปัญญาสวรรค์ และเรื่องไม่สิ้นหวัง ซึ่งมีประเด็นการนำเสนอ ดังนี้

(1) ชนิดต่าง ๆ ของยาเสพติด โดยบทกลอนกล่าวถึงชนิดต่าง ๆ ของสารเสพติด เช่น ผีน กัญชา กระท่อม เฮโรอีน บุหรี่ เหล้า น้ำ เหล้าแห้ง ยาม้า สารไอระเหยต่าง ๆ ดังบทกลอนที่ว่า

“...ติดเฮโรอีนฟังมันจะน้องสูบฝิ่นกัญชา หรือว่ากินยาแล้วไม่ไปปรึกษาหมอ
 เหล้า น้ำ เหล้าแห้ง มันรุนแรงมากพอ ติดต่อกัน ๗ นั้นอาการไม่ดี
 ยาดองยามันน้องบ่าวเหออย่าดอมอย่าดม หีดรมดมสุดหรือว่าดูตบหูรี
 แล้วสารระเหยมันคั่นเคยมันคลุกคลี ทินเนอร์ผสมสีล้วนแต่มีพิษภัย
 กระทั่งมกระแซะเราลองและนะจนติด เพราะพิษมันงเราถึงหลงไหล”

(บทกลอน อย่าหลงผิดไปติดยา: ศสม.ภาคใต้)

(2) พิษร้ายของสารเสพติด โดยกล่าวถึงผลกระทบที่มีต่อชีวิตของ
 คนที่เสพยา ดังบทกลอนที่ว่า

“...ติดงายหายยากมันลำบากกายา ปัญหามากมายเหมือนตายทั้งเป็น”

(บทกลอน อย่าหลงผิดไปติดยา: ศสม.ภาคใต้)

(3) รณรงค์ป้องกันการเสพยา โดยการสอดส่องดูแลคนรอบข้าง
 และระมัดระวังตนเอง ดังบทกลอนที่ว่า

“...ทุกคนเกี่ยวข้องแล้วช่วยป้องกันน้อง สร้างแต่ความสุขแล้วอย่าให้ทุกข์เข็ญ
 ช่วยกันสอดส่องมองหาประเด็น แล้วให้เห็นผลป้องกันตนเอง”

(บทกลอน อย่าหลงผิดไปติดยา: ศสม.ภาคใต้)

(4) การปฏิบัติต่อผู้เสพยา โดยขอให้ช่วยแนะนำและให้คำปรึกษา
 กับผู้ติดยา มิให้มีการใช้วิธีรุนแรง ดังบทกลอนที่ว่า

“...หนุ่มสาวเฒ่าแก่แล้วช่วยกันแนะนำ ให้คำปรึกษาจงอย่าไปข่มเหง
 คิดสิ่งสร้างสรรค์ให้เชื่อมั่นตัวเอง อย่าได้เกรงกลัวจงหักห้ามหัวใจ...”

(บทกลอน อย่าหลงผิดไปติดยา: ศสม.ภาคใต้)

(5) สถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติด โดยชี้ให้เห็นว่า แต่
 เดิมยาเสพติดมีมากในเขตเมือง แต่ปัจจุบันแพร่ระบาดมาตามชนบท ซึ่งเมื่อเสพยาเข้าไป
 แล้วหยุดไม่ได้ต้องเพิ่มปริมาณมากขึ้น และมีวิธีการเสพยาต่าง ๆ เช่น กิน สูดดม ฉีด
 เป็นต้น ดังบทหนึ่งตะลุงที่ว่า

เท่ง: เออ...แต่แรกยาเสพติดมันอยู่ตามโหมเด็กเมือง เทียมอยู่แพร่ระบาดมา
 ตามชนบทบ้านเราแล้วไม่เห็น ยาเสพติดมีหลายสิ่ง คำว่ายาเสพติดนี่คือ
 พอเสพยาเข้าไปแล้ว ถึงมันจะหยุดไม่ได้มันต้องเพิ่มปริมาณเสพยา แล้วมัน
 เป็นอันตรายต่อร่างกายถ้าไม่ได้สูบน้ำลายย่อย บางทีลงแดง จะต้องไปหา
 เบี้ยมาซื้อ ที่เขาใช้คำว่าเสพนั่น คือคำว่าเสพนี้อาจจะเข้าทางปาก เข้า

ทางจมูก จืดเข้าทางผิวหนัง เข้าทางเส้นเลือด เขาเรียกว่าเสพ เพราะว่า ถ้าเข้าทางปากเขาเรียกว่ากิน เข้าทางจมูกเขาเรียกว่าสูด ค่ะถ้าจืดน้ำมัน ทั้งเพ นำเข้าสู่ร่างกายเขาเรียกว่าการเสพ

(หนังสือเรื่อง บัญชาสวรรค์: หนังสือนวนิยาย)

(6) พฤติกรรมของผู้ติดยา โดยยกตัวอย่างให้เห็นการประพฤติปฏิบัติ และลักษณะอาการบางประการของผู้ติดยา เช่นเที่ยวชงสูมกันในหมู่วัยรุ่น หน้าตาซีดเซียว ใช้เงินมากมายกว่าปกติ และสามารถกระทำการทุกอย่างได้โดยไม่คำนึงถึงความผิดชอบชั่วดี ดังบทหนังสือที่ว่า

เศรษฐี: จิบหายแล้ว ไร่เหยลูกพ่อ พ่อเลิกแล้วไม่มีผิด พฤติกรรมของแกมัน น่าสงสัย ชอบเที่ยวชงสูมกับบรรดาพวกวัยรุ่นในหมู่บ้าน คนมีเงินจนแกลบทั้งนั้น หน้าตาของแกซีดเซียว ฉันทักแล้ว ฉันทพยายามลดการให้เงินมัน แต่มันก็ขโมยของฉันทไปจำหน่ายแจกเสียจนหมดเลย ไร่เหย ไอ้พันธศักดิ์ลูกพ่อ พ่ออุตส่าห์ทำบุญสุนทานให้เงินทองกับคนยากคนจน แต่ลูกของตัวเองไม่ค่อยจะดูแลสักเท่าไร มันน่าจะเสียตายจริง ๆ ไอ้พันธศักดิ์ลูกของพ่อ...

(หนังสือเรื่อง บัญชาสวรรค์: หนังสือนวนิยาย)

ตำรวจ: พี่เองน้อง พี่ปล้นเอง พี่หน้ามืดเพราะพี่หิวยาจนตาลาย อภัยให้พี่ด้วย เอะน้องธรรมราช พี่เตะตีแม่ แม่ได้รับบาดเจ็บ ในที่สุดแม่ก็สิ้นชีวิต อย่างนั้นหรือ

ธรรมราช: แม่ตายเสียแล้ว ไร่ที่แท้พี่ทำได้ได้แม้กระทั่งแม่ของตัวเองอย่างนั้นหรือ

ตำรวจ: พี่บอกแล้วว่าพี่ขอสารภาพผิด พี่หน้ามืดไปจริง

ธรรมราช: นี่แหละเพราะพี่ติดยาไซ้ใหม่ คนติดยามันหน้ามืดตาลายอย่างนี้มองไม่เห็นบาปบุญคุณโทษ ไร่เหย เสียแรงที่แม่อุตส่าห์เลี้ยงดูพี่มาตลอดเวลา แม่ลำบากยากจนแค่ไหนพี่ก็รู้ พี่ไม่รักตัวเองจะให้น้องพูดอย่างไร...

(หนังสือเรื่อง บัญชาสวรรค์: หนังสือนวนิยาย)

(7) ข้อเสนอแนะสำหรับพ่อแม่ผู้ปกครองในการดูแลบุตรหลานให้ห่างไกลยาเสพติด โดยชี้ให้เห็นพิษร้ายของยาเสพติด ผลเสียที่อาจเกิดขึ้น มิให้ผู้ปกครองมอบภาระการดูแลลูกหลานให้กับครูที่โรงเรียนเท่านั้น แต่ผู้ปกครองควรจะต้องดูแลเอาใจใส่บุตรหลานด้วย

“...อันพ่อแม่สำคัญก็ต้องบัญชา
นี่เป็นเพียงอุทาหรณ์ได้สอนจิต
ยาเสพติดมีพิษร้ายกว่าสิ่งใด
หิวกระหายต้องทำลายซึ่งชีวิต
อันพ่อแม่ต้องดูแลลูกหญิงชาย
พบเพื่อนพาลนำพาไปหาผิด
อนาคตอันตอนนี้กะเหี่ยวเวียน
เห็นกงจักรเป็นดอกบัวมัดแต่หลง
ทั้งพวกชายพวกค้ำถ้าปรากฏ
เพราะมันคือผู้ทำลายประเทศชาติ
ยาเสพติดพิษร้ายทุกรายการ

ช่วยนำพาลูกหลานของท่านให้ปลอดภัย
ให้ทุกคนได้คิดวินิจฉัย
หากว่าใครติดมันจะต้องอันตราย
ทำลายจิตสร้างปัญหาพาฉิบหาย
อย่ามอบหมายแก่แต่ครูอยู่โรงเรียน
ไม่ได้คิดเรื่องด้านการอ่านเขียน
ไม่พากเพียรจะสิ้นค่าอนาคต
ชีพปลดปลงลงสุดท้ายก็ได้แค่สลด
จับให้หมดแล้วลงโทษอย่าโปรดปราน
พวกอุบาทว์จับมานี้กะอย่าสงสาร
โปรดทุกท่านอย่างหลงให้ท่านจงเจริญ

(หนังสือเรื่อง บัญชาสวรรค์: หนังสือสวน สำนวนทอง)

“...มิตรที่เคารพครับ ในปัจจุบันไม่ว่าเราจะเดินทางไปไหนนะครับ ในเมือง
ของเรา ในประเทศของเรา พี่น้องจะเจอป้ายที่สะดุดตามอยู่ทุกสถานที่ครับ เกี่ยวกับเรื่อง
ยาเสพติด ศิลปินพื้นบ้านของเราก็ได้มีความตระหนักรู้ มี ความห่วงใยในตัวของบุตร
หลาน มีความห่วงใยในตัวเยาวชนของชาติ ถ้าไปหลงกับสิ่งเหล่านี้ หรือไปติดกับสิ่งเหล่านี
นี้เข้านั้น แน่นอนที่สุดพ่อแม่ทุกคน ครูบาอาจารย์ หรือตลอดถึงผู้ที่เราอยู่ร่วมในสังคม
ก็ย่อมมีความเป็นห่วงเป็นใยจะเกิดเป็นผลเสียต่อประเทศชาติ ที่นี้ในจุดตรงนี้ครับ เพื่อที่
จะเป็นข้อเตือนใจว่า สิ่งเหล่านี้มันไม่เป็นประโยชน์แม้แต่อย่างใดเลย เมื่อท่านได้ฟังราย
การนี้ ท่านก็เป็นผู้หนึ่งที่จะต้องช่วยกันเพื่อรณรงค์ที่จะป้องกันบุตรหลานของเราหรือเยาว
ชนของชาติด้วย...”

(หนังสือเรื่อง ไม่สิ้นหวัง: หนังสือณรงค์ ตะลุงบัณฑิต)

แนวทางการใช้การสื่อสาร (Communication Approach)

จากการศึกษาวิเคราะห์บทกลอนหนังสือและบทหนังสือเรื่องสั้นที่ใช้เพื่อ
การพัฒนา พบว่า มีแนวทางการใช้การสื่อสาร คือ การแจ้งข่าวสาร การให้การศึกษา
การโน้มน้าวใจ และการให้ความบันเทิง ดังนี้

(2) อันตรายจากยาเสพติด นอกจากจะส่งผลเสียต่อสุขภาพร่างกายแล้ว ยังอาจส่งผลให้ติดโรค เช่น เอ็ดส์อีกด้วย ดังบทหนึ่งตะลุงที่ว่า

...ยอดทอง: ไอ้สิ่งที่เด็กโม้เด็กฉลาด เราสามารถกวัดขັນกันได้ แต่ถ้าเด็กไปติดยาเสพติดขึ้นมา ไอ้เนี่ยคือสิ่งสำคัญ ที่สถานการศึกษาหวังนี้มึงแลเด็กติดกาเหว เด็กติดยาเสพติดพวกผงขาวถึงกับฉีดยาฆ่าตัวตายบ้างที่ติดเฮโรอีนไป...

(โม้ = โม่ หวาง = ระหว่าง)

(หนึ่งผวน ล้านวนทอง)

(3) อันตรายจากอุบัติเหตุ อาจส่งผลถึงชีวิต ดังบทกลอนที่ว่า
“...ขาดความรู้หรือขาดความชำนาญ ย่อมก่อการนั้นเกิดภัยมากมี
จะทำไหรนะจงปลอดภัยไว้ก่อนแม่นะ แน่นอนได้ไม่ตายเล่นเป็นผี...”

(ไหร = อะไร)

(บทกลอน อุบัติเหตุ : ศสม.ภาคใต้)

(4) อันตรายจากอาหารที่มีสารพิษ เช่น อาหารที่ใส่ผงชูรสและใส่สี ดังบทกลอนที่ว่า

“...ของแม่ค้าต้องเลือกซื้อหากันสักนิด ถูกสารพิษออกฤทธิ์แผลง ๆ
ใส่ผงชูรสใช้สีสดเหลืองทอง ของแพง ๆ แผลงเสพติดพิษภัย...”

(บทกลอน กินอยู่สุขยุคโลกาภิวัตน์ : ศสม.ภาคใต้)

(5) ผลเสียจากการเลือกผู้แทนไม่ดี ทำให้เกิดการทุจริต คิดคดส่งผลเสียหายต่อบ้านเมือง ดังบทกลอนที่ว่า

“...หลบเลี่ยงกฎหมายยกย้าววางแผน เพื่อเป็นผู้แทนที่แสนปรารณา
ทุ่มเทอย่างกะเพื่อสร้างครัทธา พอเข้าสภาคิดหากำไร
เราเลือกคนผิดเอาสิทธิไปขาย เกิดความเสียหายหลายสิ่งยิ่งใหญ่...”

(หนึ่งผวน ล้านวนทอง)

(3.3) การโน้มน้าวใจโดยใช้เหตุผล โดยบทหนึ่งตะลุงนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่มีข้ออ้างอิง มีเหตุผล มีหลักฐานยืนยัน น่าเชื่อถือ ซึ่งส่วนใหญ่อ้างถึงหน่วยงานเจ้าของโครงการ บุคคลสำคัญในหน่วยงาน บุคคลที่เป็นที่น่าเชื่อถือในเรื่องนั้น ๆ หรือบุคคลที่เป็นที่เชื่อถือในชุมชน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

(1) กรมปศุสัตว์ ร่วมกับ สำนักงานปศุสัตว์เขต 9 สงขลา เป็นผู้ส่งเสริมโครงการเพิ่มประสิทธิภาพป้องกันกำจัดโรคปากและเท้าเปื่อย ดังบทกลอนที่ว่า

“...ด้วยอภิตีของกรมปศุสัตว์	กำหนดจัดนโยบายไว้มิ่งใหญ่
คือคุณทวีศักดิ์เสสเวชท่านตั้งใจ	ผู้อำนวยการระพีพงศ์ท่านห่วงใยปวงประชา
ท่านปศุสัตว์เขตคุณจุมพลสินะวัฒน์	กรมปศุสัตว์ท่านสังเกตไปทั่วเขตสงขลา
สัตวแพทย์หญิงโคภิชร์คิดเมตตา	ท่านรับหน้าที่ทำเรื่องสำคัญ
ให้ความรู้เรื่องควบคุมโรคระบาด	ท่านสามารถหาทางเพื่อสร้างสรรค์
เพื่อกำจัดโรคร้ายให้หายปล้น	ประชาสัมพันธ์และป้องกันได้ผลดี...”

(หนังสือพิมพ์ ศ.โชคชัย)

(2) การประกันสังคม เป็นโครงการของหน่วยงานรัฐบาล
ทางการเป็นผู้รับรอง ดังบทหนึ่งจะลู่ที่ว่า

...แห่ง: ผมอยากถามว่า ใ้ประกันสังคมนี้มันเป็นโครงการของรัฐบาล
จนท.ประกันสังคม: ใช่ โครงการของรัฐบาลแน่นอน ไม่มีคำว่าเสียหาย ไม่มีค่า
ว่าไม่ได้ ทางการช่วยเหลือเต็มที่...

(หนังสือของ กุหลาบสีม่วง)

(3) การปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยกล่าวอ้างถึง ชาติ
ศาสนา พระมหากษัตริย์ ดังบทกลอนที่ว่า

“...ชนทั้งชาติให้อำนาจอธิปไตย	หน้าที่ไปเลือกตั้งนี้หวังผู้แทน
เพื่อใช้สิทธิหน้าที่เสรีราษฎร์	ด้วยรักชาติศาสน์กษัตริย์ที่หวงแหน...”

(หนังสือสวน สำนวนทอง)

(3.4) การโน้มน้าวใจโดยใช้อารมณ์

(1) การโน้มน้าวใจด้วยความรัก นำเสนอข้อมูลข่าวสาร
ต่าง ๆ ด้วยการนำอารมณ์รักที่มีต่อบุคคล สถาบันต่าง ๆ มาเป็นเครื่องโน้มน้าวใจให้เกิด
คล้อยตาม ตัวอย่างเช่น

- ความรักที่มีต่อตนเอง โดยหลีกเลี่ยงจากยาเสพติด

ดังบทกลอนที่ว่า

“...ถ้ารักชีวิตตั้งใจตั้งใจ

อย่าไปหลงผิดอย่าไปติดยา...”

- ความรักในศักดิ์ศรีของตนเอง โดยต้องไม่ขายสิทธิขาย

เสียง เพราะเขาคำตัวเองต่ำต้อยเหมือนวัวควาย

“...ท่านอย่าไปเลือกตั้งหวังฮามิส อย่าเอาสิทธิอันมีค่านามาขาย

อย่าหลงผิดคิดคำตัวนี้กะเท่าวัวควาย อย่าหลงกลอุบายหัวคะแนน

ใช้เงินตรามาซื้อเรานี้กะเขาถูก จูงมูกของเราที่เขาวางแผน...”

(หนังสือ นวนทอง)

- ความรักต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ดังบทกลอนที่ว่า

“...ประเพณีศาสนาพระมหากษัตริย์ เป็นร่มฉัตรมาได้หลายสมัย

...ด้วยรักชาติศาสนาก็รักษาไว้ ไม่ยอมให้ชาติใดใครเข้าครอง

ไทยเรารักสงบกระบไม่ฉลาด ชนต่างชาติไม่ให้ใครเป็นเจ้าของ...”

(หนังสือ นวนทอง)

(2) การโน้มน้าวใจด้วยความกลัว โดยนำเสนอสิ่งไม่ดี

ผลเสีย หรืออันตรายที่เกิดจากการประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้อง ตัวอย่างเช่น

- ความน่ากลัวของเชื้อเอดส์ ดังบทกลอนที่ว่า

“.....น่ากลัวยิ่งสิ่งอันสัมพันธ์เพศ เป็นสื่อเอดส์เร็วยิ่งกว่าสิ่งไหน

เลิกเร่รักจักเล่นจะไม่เป็นภัย จงพอใจในคู่ตัวคือผัวเมีย.....”

(หนังสือ นวนทอง)

- พิษภัยของยาเสพติด ดังบทกลอนที่ว่า

“...ติดง่ายหายยากมันลำบากกายา ปัญหามากมายเหมือนตายทั้งเป็น...”

(บทกลอน อย่าหลงผิดไปติดยา : ศสม.ภาคใต้)

4. การให้ความบันเทิง

จากการศึกษาพบว่า หน่วยงานที่ใช้เทปหนังตะลุงเป็นสื่อเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์นั้น ไม่ได้มุ่งความบันเทิงเป็นสำคัญ แต่อาศัยกลยุทธ์ความบันเทิงเป็นสื่อแนะนำเนื้อหาสาระที่จะเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ไปสู่กลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เกิดความสนใจจดจำ ตระหนักต่อข้อมูลข่าวสาร ยอมรับและปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ โดยที่กลุ่มเป้าหมายไม่รู้สึกรู้ว่าถูกบังคับหรือยึดเยียด

จากการศึกษาพบว่า บทหนังตะลุงส่วนใหญ่นำเสนอเพื่อให้เกิดการศึกษาและโน้มน้าวใจ รองลงมาคือเพื่อแจ้งข่าวสารโดยใช้ความบันเทิงเป็นกลยุทธ์หลักของการสื่อสาร

รูปแบบการนำเสนอของเทปหนังตะลุง

การศึกษารูปแบบการนำเสนอ เป็นการศึกษากลยุทธ์การโน้มน้าวใจในสารที่สามารถทำให้ผู้ฟังมีความเห็นคล้อยตามและยอมรับปฏิบัติ ซึ่งในที่นี้คือการศึกษา รูปแบบบทหนังตะลุง จากการศึกษา พบว่าบทหนังตะลุง มีรูปแบบการนำเสนอดังต่อไปนี้

1) การใช้ความตลกขบขัน

การใช้ความตลกขบขัน เป็นวิธีการที่หนังตะลุงนิยมใช้มากที่สุด แม้ว่าบางครั้งจะไม่มีบทพูดในเนื้อหาตลกขบขัน แต่หนังตะลุงก็ยังคงนำตัวตลกซึ่งแต่ละตัวมีเอกลักษณ์ในการพูดซึ่งทำให้ผู้ฟังเกิดความขบขันได้ ตัวอย่างบทหนังตะลุงที่ว่า

...เท่ง: ...คำว่ายยาเสฟติดนี้คือพอเสฟเข้าไปแล้วถึงหยุดไม่ได้ มันต้องเพิ่มปริมาณแล้วเป็นอันตรายต่อร่างกาย ถ้าไม่ได้สูบน้ำลายย่อยลงแดง จะต้องไปหาเบี้ยมาซื้อ ที่เขาใช้คำว่าเสฟนั้นคือคำว่าเสฟนี้อาจจะเข้าทางปาก...

โต: เช่นว่ากินขนมจีนกะเหมือน ถ้าไม่ได้กินอยากอีแล้ว

เท่ง: ไม่ใช่ ขนมจีนนั้นไม่ใช่ยาเสฟติด

โถ: ไม่เสพหรือ กุชะไม่ได้กินขนมจีนแล้วน้ำลายย่อยทวด ๆ...”

(เบี้ย = เงิน อยากร้อแล้ว = อยากรมาก ชะ = เมื่อ ถ้า
น้ำลายย่อยทวด ๆ = น้ำลายหยุดตั้ง ๆ)

(หนังสือเรื่องบัญชาสวรรค์: หนังสือนวน สงวนทอง)

2) การใช้ความเป็นพวกเดียวกัน

การใช้ความเป็นพวกเดียวกัน เป็นการนำเสนอที่แสดงถึงความคุ้นเคย ความใกล้ชิด ความเป็นกันเอง โดยใช้ภาษาที่เข้าใจได้ง่าย หรือภาษาที่แสดงถึงความเป็นญาติพี่น้อง ตัวอย่างเช่น

(1) การอ้างชื่อของนายหนังที่ผู้ฟังรู้จักดี เช่น นายหนังนครินทร์ ชาทอง นายหนังผู้มีผลงานดีเด่นด้านศิลปะการแสดง (หนังสือ) จังหวัดสงขลา หรือนายหนัง สงวนทอง นายหนังที่มีชื่อเสียงของจังหวัดพัทลุง ดังบทกลอนที่ว่า

“...นครินทร์ชาทองจำต้องนำ เลือกสำนวนล้วนข้อคำที่สำคัญ
บันทึกเสียงตามคำสั่งไซ้จะสอน แต่ขอวิงวอนให้หลักภัยที่มันใหญ่มหันต์
โดยยึดหลักศีลธรรมตั้งจำรร แล้วทุกท่านจะปลอดภัยพาท...”

(ศิลปินพื้นบ้านต่อต้านโรคเอดส์: หนังสือนครินทร์ ชาทอง)

“...จากสำเนียงเสียงสังข์ของหนังผวน จากสำนวนกลอน ร.เรือ ออ...เสื่อสมัย
เรื่องระบอบประชาธิปไตย ให้เต็มใบมันคงบรรจงเจิม...”

(โครงการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย: หนังสือนวน สงวนทอง)

(2) การใช้ภาษาที่ชาวบ้านฟังเข้าใจง่าย เช่น เรียกน้ำเสียที่ขังอยู่ตามแอ่ง ว่า “วังขี้กร” ดังบทกลอนที่ว่า

“...แล้วไม่มีน้ำขังว่าจริงไหน้อง ไม่มีวังขี้กรตัดปัญหาอยู่อย่างผาสุกซี...”
(บทกลอน เข้มบ้านน้อง: ศสม.ภาคใต้)

(3) การใช้ภาษาที่แสดงความเป็นญาติพี่น้อง เช่น คำว่า “พี่น้อง” “ลุงป้า” “น้าอา” เป็นต้น ดังบทกลอนที่ว่า

“...อยากจะบอกเรื่องราวครหาเสียง ไม่ใช่เพียงรับแจกพี่น้องนะหรือว่าแลกของ...”

(โครงการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย: หนังสือนวน สงวนทอง)

“...จะขอฝากลุงป้าน้าอาอีกครั้ง ให้ไปเลือกตั้งหวังผล...หวังผล”
(โครงการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย: หนังสือพิมพ์ สำนวนทอง)

3) การใช้ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร

การใช้ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารนี้ เป็นการนำเสนอโดยการอ้างถึงหน่วยงานหรือบุคคล เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อถือและศรัทธา ตัวอย่างเช่น

(1) อ้างถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงพระราชทานอำนาจอธิปไตยให้แก่ชาวไทย ดังบทกลอนที่ว่า

“...พระปกเกล้าทรงเมตตาประชาราษฎร์ มอบอำนาจอธิปไตยให้ทั้งผอง
เมื่อเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง ให้เป็นของไทยทั้งสิ้นด้วยยินดี...”

(โครงการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย: หนังสือพิมพ์ สำนวนทอง)

(2) อ้างถึงกรมปศุสัตว์ ผู้รับผิดชอบโครงการเพิ่มประสิทธิภาพป้องกันกำจัดโรคปากและเท้าเปื่อย ดังบทกลอนที่ว่า

“...กรมปศุสัตว์จัดทำสัมมนา เป็นเชิงวิชาการฝากจากหน่วยงาน
ด้วยกองควบคุมโรคระบาดปรรณนา กรมปศุสัตว์เล็งเห็นคำมหาศาล
จึงรณรงค์ส่งเสริมเพิ่มผลงาน เพื่อเป็นการพัฒนาประชาชน...”

(โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันกำจัดโรคปากและเท้าเปื่อย:
หนังสือพิมพ์ ศ. โชคชัย)

4) การตั้งคำถาม

เมื่อมีประเด็นที่ต้องการจะสอดแทรกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในหนังสือพิมพ์เรื่อง มักจะให้ตัวละครตัวหนึ่งสงสัยและตั้งคำถาม เพื่อให้ตัวละครอีกตัวหนึ่งตอบ ซึ่งส่วนใหญ่คำตอบนั้นก็คือนโยบายสำคัญที่ต้องการจะเผยแพร่ตนเอง ดังตัวอย่างบทหนังสือพิมพ์ที่ว่า

...สะหม้อ: ...เออแล้วก็ถามมึงที ที่มึงว่ามึงเป็นอาสาสมัครเป็นอาสาไอโหร

ขวัญเมือง: อาสาสมัครป้องกันโรคสัตว์และไอหม้อ กูจะต้องให้ความรู้กับชาวบ้าน ต้องระวังไม่ให้เกิดโรคระบาดขึ้นในหมู่บ้านของเรา...

(ไอโหร = อะไร)

(โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันกำจัดโรคปากและเท้าเปื่อย:
หนังสือพิมพ์ ศ. โชคชัย)

5) การบรรยาย

เป็นการนำเสนอโดยการอธิบายรายละเอียดของเนื้อหาแต่ละประเด็น เพื่อให้ผู้ฟังได้รับทราบโดยตรง ตัวอย่างเช่น

- (1) การอธิบายถึงลักษณะของคนที่เป็นโรคทาลัสซีเมีย ดังบทกลอนที่ว่า
“...เดี๋ยวนี้โรคนั้นมามากมี	โรคร้ายเหล่านี้มันสุดที่แก้ไข
มากมายน่ากลัวมันมีอยู่ทั่วเมืองไทย	คนแก่อ้างว่าใช้ป้างพุงพอง
ที่จริงโรคนี้อาจทาลัสซีเมีย	เป็นแล้วร่างเสียดสยของ...”

(โครงการโรคเลือดจางทาลัสซีเมีย: หนังสือน้อย หัวใจ)

- (2) การอธิบายถึงหลักการประกันสังคม ดังบทหนึ่งตะลุงที่ว่า
- ...ชุมพล: กฎหมายกำหนดให้โรงงานหรือบริษัทห้างร้าน ที่มีลูกจ้างตั้งแต่สิบคนขึ้นไป จะต้องจดทะเบียนเข้ากองทุน...

(โครงการหนึ่งตะลุงประกันสังคม: หนังสือนัก รักช่วงศ)

6) การเล่าเรื่อง

เป็นการนำเสนอโดยสอดแทรกเนื้อหาเพื่อการประชาสัมพันธ์ลงไป เหตุการณ์และเรื่องราว เพื่อให้ผู้ฟังได้รับทราบเนื้อหาสาระที่สอดแทรกโดยอ้อม ตัวอย่างเช่น

- (1) หนึ่งตะลุงเรื่อง “บัญชาสวรรค์” ตามเนื้อเรื่องมีตัวละครชื่อ “ธำรงค์” ซึ่งติดยาเสพติด จนทำให้สามารถทำความผิดได้มากมาย เช่น การทุบตีแม่จนตาย เพื่อแย่งชิงเงินไปซื้อยาเสพติด การชิงทรัพย์ผู้อื่น นอกจากนั้นผลกระทบที่เกิดกับตัวเองก็คือสุขภาพเสื่อมโทรม และได้รับผลตอบแทนจากการกระทำด้วยการติดคุกในที่สุด

- (2) หนึ่งตะลุงเรื่อง “ไม้ลั่นหวัง” ตัวละครเอกคือ वासนา ต้องเข้ามาพัวพันกับ ทองปอน ลูกชายของเศรษฐีคนหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้ค้ายาเสพติด

หนึ่งตะลุงทั้งสองเรื่องนี้ จึงมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยตลอด ทั้งนี้ตามวัตถุประสงค์ของการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดที่หน่วยงานได้วางไว้